

ORIS RAZVOJA KOPRSKIH BRATOVŠČIN
V ČASU BENEŠKE REPUBLIKE, S POSEBNIM POUČENJEM
NA BRATOVŠČINI SVETEGA ANTONA OPATA PUŠČAVNIKA

Zdenka BONIN

Pokrajinski arhiv Koper, SI-6000 Koper-Capodistria, Goriška ulica 6

IZVLEČEK

V slovenski literaturi je delovanje bratovščin na območju Slovenske Istre bolj ali manj neraziskano. Z istrskimi bratovščinami nasploh so se več ukvarjali hrvaški in italijanski raziskovalci, vendar je večina njihovih del namenjena pregledu bratovščinskega delovanja v celotni Istri. Hrvaški raziskovalci so se predvsem ukvarjali z bratovščinami na hrvaških tleh, v italijanski literaturi pa sta med drugim objavljeni tudi transkripciji statutov dveh koprskih bratovščin. Avtoričin namen je bil s pomočjo virov in literature osvetliti bratovščinsko delovanje v Kopru v času Beneške republike.

Ključne besede: bratovščine, bratovščina sv. Antona opata, verska združenja, Beneška republika, Istra

DEVELOPMENT OF THE KOPER BROTHERHOODS UNDER THE VENETIAN
REPUBLIC, WITH SPECIAL EMPHASIS ON THE BROTHERHOOD
OF ST. ANTONY ABBOTT THE HERMIT

ABSTRACT

As far as Slovene literature is concerned, the functioning of brotherhoods in the region of Slovene Istria has been rather poorly researched. More attention to the Istrian brotherhoods in general has been devoted by Croatian and Italian specialists, although most of their work has been assigned to the survey of the brotherhood functioning in the entire region of Istria. The Croatian experts have been engaged particularly in the brotherhoods on the Croatian grounds, while in the Italian literature we can even find the transcriptions of the statutes of two Koper brotherhoods. The aim of the authoress of this treatise was to illuminate, with the aid of various sources and literature, the functioning of brotherhoods in Koper under the Venetian Republic.

Key words: brotherhoods, Brotherhood of St. Anton the Hermit Abbott, religious order, Venetian Republic, Istria

UVOD

Bratovščine so stara združenja vernikov, ustanovljena za opravljanje dobrih del in krščanske ljubezni.¹

Prave izvore bratovščin je težko najti. Neko obliko bratovščin so poznali že Judje (združenja Farizejcev, Samaritancev, Nazarejcev, ...) in celo pogani. Njihove sledi lahko najdemo tudi pri rimskih "sodalitates" in "collegia", ter nekoliko kasneje pri kristjanih, ki so se skrivali po katakombah in drugih delih Rima. Tudi po Konstantinovem ediktu so se ljudje zbirali v nekakšnih bratovščinah, obiskovali kraje smrti ali pokopov mučencev (Enciclopedia ecclesiastica, 1855, 904). V različnih oblikah so se pojavljale skozi ves zgodnji srednji vek. Kljub temu da so že tedaj opravljale dobrodelna in usmiljena dela (pomoč templju, vzdrževale so večno luč, spremljale h pokopu, dajale miloščino), so se vendarle ločile od bratovščin, ki so razcvet doživele od 13., zlasti pa od 14. stoletja dalje. Zaradi pomanjkanja zgodovinskih virov je za zdaj nemogoče najti povezavo med temi združenji in srednjeveškimi bratovščinami.

Začetke srednjeveških bratovščin nekateri iščejo v Franciji v 7. in 8. stoletju. V Italiji naj bi bile nastajale od 10., v večjem obsegu pa od 12. stoletja dalje. Izvirale naj bi iz gibanja bičarjev (*flagelanti, battuti, dei disciplinati*), ki so v želji po ureditvi nesoglasij med gvelfi in gibelini hodili od enega do drugega mesta in pridigali razumevanje in kesanje. Da bi se člani ločili med seboj, so se sčasoma začeli oblačiti v posebne kute in nositi prapor. V procesijah so peli hvalo bogu, ga prosili za mir in odpust grehov.

Na razvoj bratovščin in njihovo širjenje so močno vplivali tudi uboštvni redovi (manjši bratje sv. Frančiška in dominikanci pa tudi avguštinci in karmeličani).

Trdimo lahko, da so bratovščine tipične srednjeveške ustanove evropskega zahoda, in njihovem razvoju lahko v večji meri sledimo šele od 12. stoletja dalje. V dokumentih se zanje uporabljajo izrazi *lat. confraternitas-attis, fraternitates, confraternite*, tudi *congregazione, scuole, fraglie* itd.

V Beneški republiki so bratovščine, imenovane *scuole*,² doživele silovit razcvet zlasti od 12. stoletja dalje. Po prihodu Istre pod beneško oblast pa so jih začeli ustanovljati tudi pri nas.

V nasprotju z redovi, članov bratovščin ni vezala zaobljuba in skupno bivanje, vendar so delovali skupno, za blaginjo vere in dobra dela. Ta združenja laikov so bila ustanovljena z religioznim namenom, navadno s patronatom najbolj priljubljenega svetnika. Pomembna je bila njihova socialna vloga, saj so skrbele za pomoč vdovam in sirotam

1 Ponekod, npr. v Italiji, obstajajo še danes. Zanje velja, da so lahko ustanovljene v cerkvi na osnovi formalnega dekreta (erezione canonica), in samo na osnovi ustanoviteljevih zahtev jih lahko spremenijo ali ukinejo. Imeti morajo statut, ki določa namen ustanovitve in ureja notranje socialne odnose, naslov in ime ter tip obleke za člane in posebna bratovščinska znamenja, ki jih uporabljajo, kadar se predstavijo kot skupnost (Enciclopedia Treccani, 1931, 125).

2 V Milanu so jih imenovali *confraternite laicali*.

umrlih članov bratovščine. Nekatere so imele zavetišča za reveže in otroke oziroma hospitale za bolne in stare. Za praktične in verske namene so imele svoj oltar, lahko tudi kapelico ali cerkev. Božjo službo za žive in mrtve ude bratovščine je navadno opravljal najeti duhovnik. Med seboj so se ločile po barvi ali obliki obleke, statutih ali pravilih, po procesijah in dobredelnih delih ter križih in posebnih znamenjih,³ ki so jih uporabljali v obredne namene. Barve, ki so jih prevzele posamezne bratovščine, so uporabljali za obleko in za velo na križih ali stendardih. Kuta (pelerina) je bila vedno iz grobega platna in je imela veliko kapuco, s katero so si med pogrebi in procesijami bratje pokrili glavo (velikokrat tudi obraz). Na desni strani ogrinjala so navadno imeli znamenje ali simbol s podobo svojega patrona.

Po srednji in zahodni Evropi so se iz poklicnih ali stanovskih bratovščin razvili cehi.

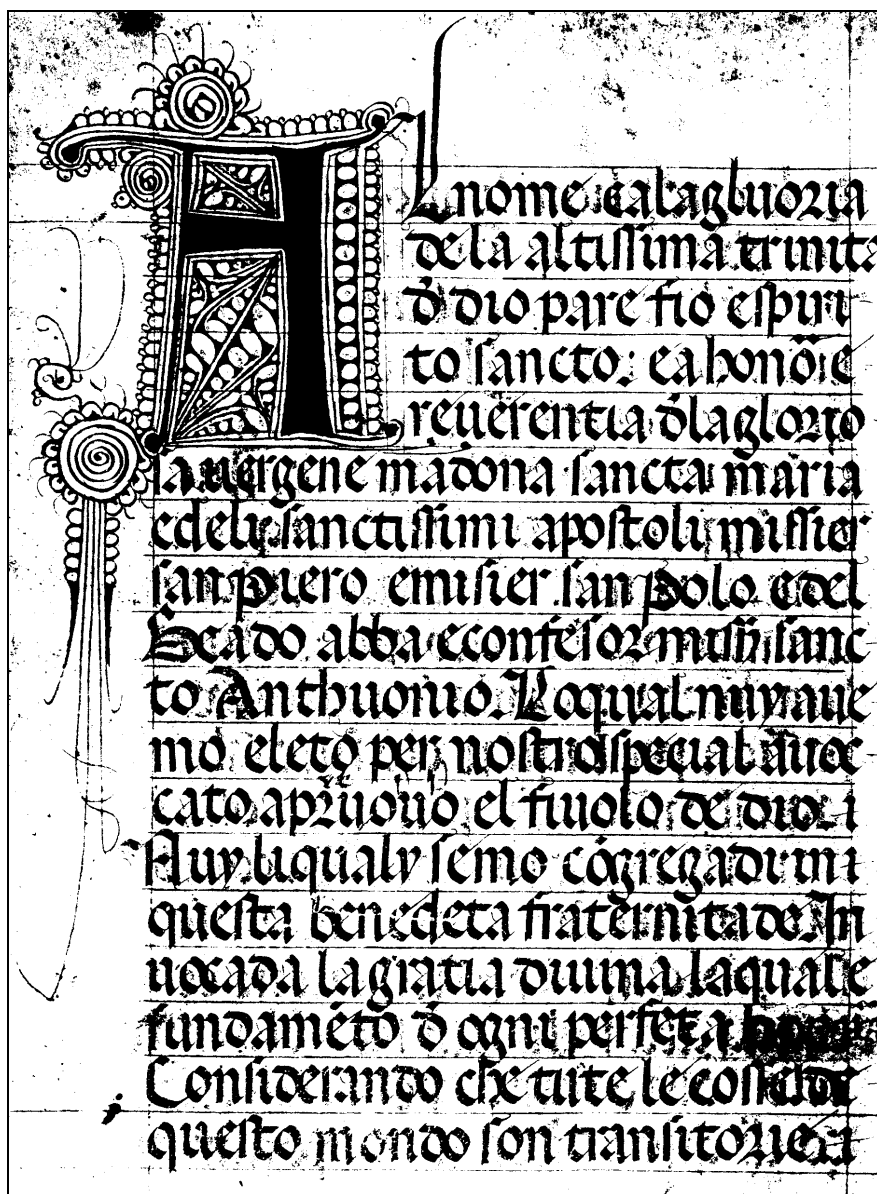
Od 15. stoletja dalje so se v velikem številu pojavljale bratovščine sv. Rožnega venca in sv. Zakramenta. Na tridentinskem koncilu so vse bratovščine podredili škofovskemu nadzoru. Bratovščine so kot take sestavljale cerkveno organizacijo. Ustanavljali so jih s posebnim dovoljenjem prelatov, škofov ali svetega sedeža. Nekaterim so zaradi njihove starosti in pomena dali ime nadbratovščine (*archiconfraternitas*, *arciconfraternite*). Njihov sedež je bil navadno v Rimu, podružnice pa so imele po posameznih škofijah in župnijah po vsej Evropi. Ustanovljene so bile lahko le s škofovskim dovoljenjem in so le temu tudi pripadale. Njihovo premoženje je bilo last cerkve in tudi člani bratovščin sami so bili v pristojnosti cerkvenega sodstva.

V teku stoletij so bratovščine in zlasti njihova organizacija sicer doživljale spremembe, vendar sta jim najhujši udarec zadala ob koncu 18. in na začetku 19. stoletja Jožef II. v avstrijskih deželah in Napoleon v deželah pod francosko oblastjo. Večino bratovščin sta ukinila, njihovo premoženje pa podržavila.

3 Domačini so jih imenovali s skupnim imenom "attrezzi" in jih delili na "insegne in mistere, stelle, fanale in fanò. To so veliki, iz lesa izrezljani in pozlačeni zaprti svečniki, ki so jih člani bratovščin nosili v procesijah. Največji med njimi je bil fan ò, manjši pa fanali. Izvirajo iz beneških rezbarskih delavnic. Najstarejši so iz prvih let 18. stoletja, večina drugih pa je mlajša. Nekateri med njimi so še vedno ohranjeni. Leta 1935 jih je bilo v cerkvi sv. Ane 25, v cerkvi sv. Jakoba na Brolu 28 in v cerkvi sv. Bassa osem (Inventario, 1935, 36, 58-59). Sedaj jih je 27 v cerkvi sv. Ane (npr. fanali bratovščine sv. Andreja), 19 pa v stolni cerkvi (npr. fanali bratovščine sv. Antona opata).

Bratovščina sv. Antona opata je leta 1727 plačala rezbarju iz Benetk za izdelavo novega fan òja 62 lir. S plačilom davka 11 lir in 14 soldov ter sodom vina, ki so mu ga poslali, je bila skupna vsota, ki so jo beneškemu rezbarju plačali za omenjeni fan ò, 73 lir in 14 soldov. Domenicu Peroli iz Koštabone so za pozlatitev plačali še 132 lir, za stroške prevoza iz Benetk 2 liri, v Koštabono pa 3 lire. Za dokončanje in okrasitev fan òja (zasteklitev, nakup platna, vrvce ter zaponk za pritrditev stekla) so porabili še 18 lir. Skupna cena fan òja je bila tako 228 lir in 14 soldov (PAK, 6. IX, a.e. 1450, str. 3 b). Istoimenska bratovščina je 10. marca leta 1729 plačala rezbarju Iseppu Fanoliju iz Benetk za dva nova ferala 66 lir, Antoniju de Zottiju pa 78 lir in 15 soldov za njuno pozlatitev (PAK, 6. IX, a.e. 1450, str. 14 b).

Večina rezbarjev je neznana. Znan je le avtor znamenja, ki ponazarja sv. Antona opata. Leta 1750 ga je izdelal rezbar Paolo de Mori, najverjetneje Koprčan (Alisi, 1932, 98).

Sl. 1: Začetna stran statuta bratovščine svetega Antona opata iz Kopra iz 14. stoletja (ŠAK. KA, a.e. 222, str. 2a).

Fig. 1: Frontespizio dello statuto della Confraternita di S. Antonio Abate di Capodistria, XIV secolo (Archivio Diocesano di Capodistria. KA, a.e. 222, pag. 2a).

Gradivo o koprskih bratovščinah

V Pokrajinskem arhivu Koper (PAK) hranimo precej gradiva o bratovščinah. Večina tega gradiva je zbrana v fondu Starega koprskega občinskega arhiva (PAK, 6. IX) in v fondu Inšpektorata domen v Kopru (PAK, 12). Posamezne dokumente, ki se nanašajo na bratovščinsko delovanje, lahko najdemo tudi v drugih fondih (npr. PAK, 335; v družinskih fondih; Zbirka slovenskih spisov, 352). Gradivo IX. skupine je popisal že Francesco Majer (Majer, 1904, 113-141). Ohranjeno gradivo obsega čas od začetka 17. stoletja do leta 1807, posamezni dokumenti pa so iz 15. in 16. stoletja. Prevladujejo finančne knjige, manj je indeksov članov bratovščin in knjig zasedanj zbora dvanajstih. Ohranjeno je gradivo šestnajstih koprskih bratovščin, štirih bratovščin iz Krkavč, po treh iz Šmarij in Lazareta, dveh iz Plavij in gradivo ene bratovščine iz Rižane. Potem ko je Istra prišla pod francosko oblast, so večino bratovščin ukinili, njihovo premoženje pa je postalo last države. Nadzor nad njim je prevzel finančni inšpektorat. V fondu Inšpektorata domen v Kopru je ohranjen le del gradiva, ki je nastal v obdobju Ilirskih provinc. Večino gradiva sestavljajo knjige s popisi dolžnikov ukinjenih samostanov in bratovščin iz Pirana, Izole, Buzeta in Kopa ter njegovega zaledja (Kontestabile-Rovis, 1998, 65). Gradivo hranijo tudi v Škofijskem arhivu v Kopru, v Diplomatskem arhivu v Trstu in v Župnijskem arhivu v Kopru. Pregledati pa bi bilo treba gradivo v Državnem arhivu v Benetkah.

Pravno delovanje bratovščin

Delovanje bratovščin so urejali njihovi statuti. Čeprav so bratovščine kot laična organizacija spadale od tridentinskega koncila dalje pod cerkveni nadzor, pa je tudi beneška oblast hotela imeti nadzor nad njihovim, zlasti pravnim delovanjem. Njihovo premoženje je bilo veliko in zlasti v kriznih letih (npr. uskoške vojne v letih 1615-1618 med Benetkami in Avstrijo) zelo pomembno za beneško blagajno (Štoković, 1982, 169). Številna določila in poročila o delovanju bratovščin, ki so jih izdajali ali pošiljali bodisi senat ali podestati in providurji iz Benetk v Istro in obratno, dajo slutiti o pomembnosti bratovščin.

Koprski podestati in kapitani ali pa providurji so ob svoji vizitaciji v Istri pisali senatu poročila o delovanju bratovščin in izdajali "*Terminazione sopra scuole e luoghi pii della provincia d'Istria*" (Paruta, 1757, libro III). Prav tako je o njihovem delovanju poročal rašporski kapitan (npr. Lorenzo Paruta, 1773). Giovanni Battista Calbi je kot istrski providur 1. januarja leta 1579 napisal določilo⁴ za bratovščine, ki je nato veljalo

4 Vsebina tega določila je podobna vsebini posameznih členov pri ohranjenih statutih nekaterih koprskih bratovščin. Nekaj pomembnejših členov:

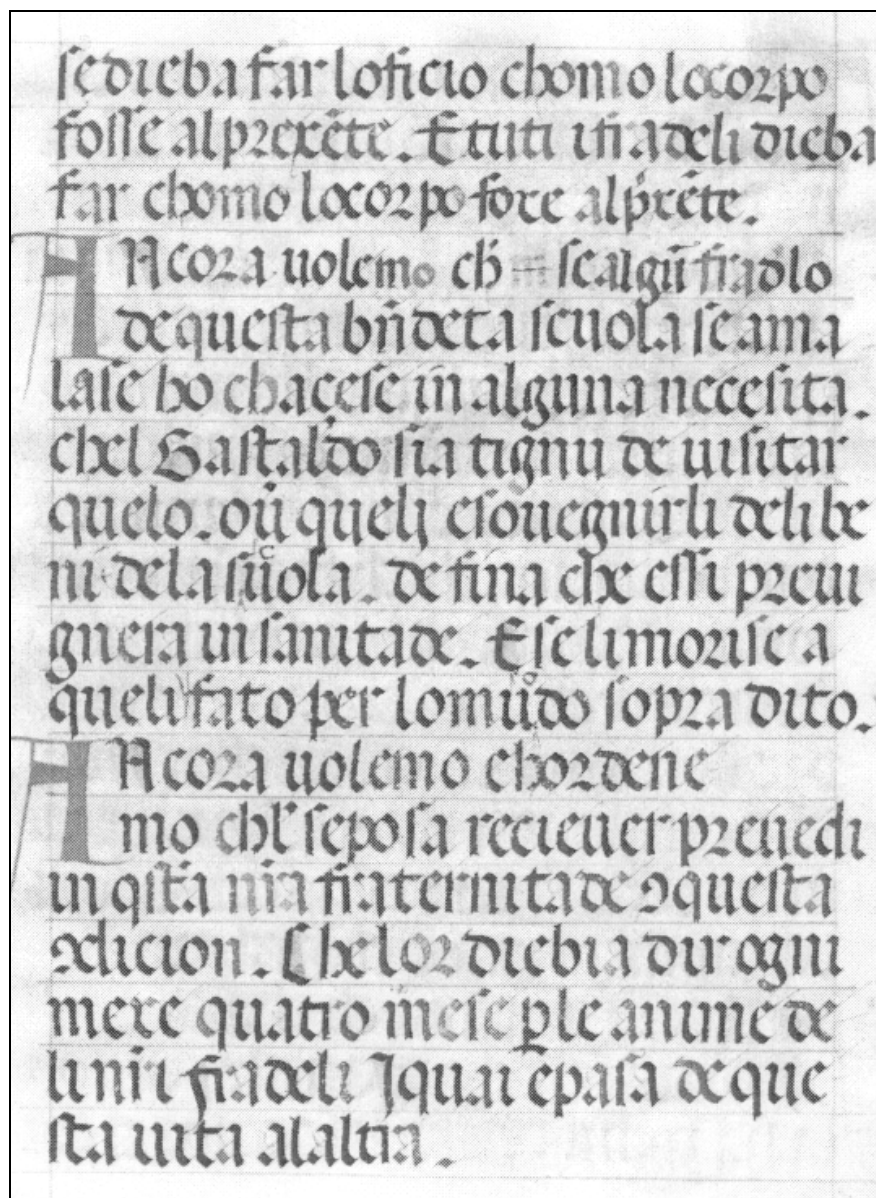
Gastald je lahko funkcijo opravljal samo eno leto, nato pa tri leta ni mogel biti ponovno izvoljen (člen 2). Po končani funkciji je moral v dvajsetih dneh predati denar in posle novemu gastaldu, sicer bi plačal 100 lir kazni. Če ne bi plačal v določenem času, bi za vsako liro dolga plačal po 4 solde kazni (člen 3, 4). Noben član bratovščine ni mogel biti hkrati član dveh bratovščin, z izjemo nadbratovščin sv. Zakramenta in "božje ljubezni". Če je bil gastald v eni, tudi ni mogel biti hkrati gastald v drugi

za celotno beneško Istro. Kot dodatek je bilo napisano v knjigi računov bratovščine sv. Margerite iz Štinjana (Štokovič, 1982, 175). Delovanje bratovščin so urejale tudi odločbe, ki so jih pisali posamezni podestati. Tako je leta 1619 koprski podestat in kapitan Bernardo Malipiero pisal, kako naj vodijo račune in drugo bratovščinsko dokumentacijo (Paruta, 1757, Libro III, 20-22).⁵ Koprskemu podestatu Pietru Capellu je bilo leta 1632 s strani senata naročeno, naj ponovno pregleda bratovščinske knjige (Paruta, 1757, Libro III, 26-28).⁶ O nepravilnostih poslovanja bratovščin je leta 1637 poročal tudi podestat Francesco Contarini (Paruta, 1757, Libro III, 39-47).⁷ Podestat Andreja Erizzo je 1659 leta izdal celo vrsto odredb, ki so se nanašale na bratovščinsko delovanje (Paruta, 1757, Libro III, 66-79).⁸ Podobna določila pa so pisali tudi drugi podestati.

bratovščini (člen 5). Dolžniki bratovščine so morali dolg v vrednosti do 100 lir plačati brez dodatne kazni v dveh mesecih, če pa je bil dolg večji od 100 lir, so ga morali plačati v štirih mesecih in poleg tega še kazen 4 soldov za liro (člen 7).

Vse bratovščine so morale skrbeti za svoje oltarje (člen 9). Nobena bratovščina ni smela imeti več kot enega ali dveh skupnih zajtrkov na leto. Bratovščine, ki so imele letni prihodek od 100 lir do 50 dukatov, so letno lahko imele en skupni zajtrk, bratovščine z dohodkom nad 50 dukatov dva, tiste pod 100 lir prihodka pa nobenega. Za zajtrke niso smeli porabiti več kot 20 soldov na člana (člen 10). Na dan rednih in izrednih procesij niso smeli nobenemu bratu na račun bratovščine dati jadače in pijače. Ob koncu procesije so lahko vsakemu bratu, ki je sodeloval v procesiji, dali na račun bratovščine 4 lire miloščine (člen 11). Noben gastald ni mogel pod kaznijo 50 lir brez navzočnosti vsaj 4 do 6 bratov pobirati niti mleti oljki (člen 14). Bratovščine, ki v dveh mesecih ne bodo naredile popisa vsega svojega premoženja, bodo plačale kazen 200 lir (člen 15). Brez dovoljenja večine skupščine ni mogel nihče, ne gastald ne kdo drug prodati ali dati v najem nobenega bratovščinskega premoženja (člen 16, 17, 18) (Štokovič, 1982, 175-179).

- 5 Podestat je 9. novembra 1619 poročal, da upravniki fontikov, občin in bratovščin ne vodijo natančno svojih prihodkov. Gastaldi in massari naj vpišejo vse prihodke tako v denarju kot v žitu, vinu in olju ter drugih stvareh. Natančno naj popišejo količino žita, vina in olja. Kdor ne bo po navodilih vodil knjig, bo plačal 100 dukatov kazni; polovico temu, ki bo nepravilnost odkril, in polovico ustanovi. Voditi morajo tudi stroške. Če ti ne bodo pravilno vpisani, bodo plačali 25 dukatov kazni.
- 6 V pismu, ki ga je 12. avgusta leta 1632 poslal beneški dož Franciscus Ericio koprskemu podestatu in kapitanu Petru Capellu, dož od podestata zahteva, naj ponovno pregleda knjige bratovščin, fontika in občin ter kaznuje in prisili k plačilu stare in nove dolžnike. Prepreči naj goljufije in slabo vodenje pisanja - računov. Naslednik (ta, ki nasledi funkcijo) mora dobiti ves denar in dolgovi se ne smejo prenašati naprej.
- 7 1637, 28. junij; pod točko XII - bratovščine nimajo skladišč za spravilo pridelkov, tako da žita hranijo gastaldi in jih uporabljajo, kot se jim zdi. O tem sploh ne vodijo natančne evidence. Nepravilnosti so tudi pri računih starih in novih gastaldov in pri pisarjih. Senat zahteva, naj žita skladišči v mestnem fontiku z dolžnostjo fontikarja, da zabeleži količino stvari, ki mu bodo predane in jih bo lahko vselej, kadar mu bo to rečeno s strani kapitlja bratovščine, vrnil za njihove potrebe...
- 8 Med drugim: v roku enega meseca morajo gastaldi, blagajniki, sindiki in drugi vodje cerkva, oltarjev in bratovščin s še dvema najstarejšima bratoma, ki naj ju izberejo na kapitlju vsake bratovščine, narediti popis premoženja (tudi za velike živali in drobnico, ki so v sociidi ali v zakupu). V knjigo naj zabeležijo vsak prihodek, dolžnike... Nihče ne more brez dovoljenja prodati, dati v zakup ali kako drugače odtujiti bratovščinskega premoženja.

Sl. 2: Statut bratovščine svetega Antona opata iz Kopra iz 14. stoletja
 (ŠAK. KA, a.e. 222, str. 13b).

Fig. 2: Statuto della Confraternita di S. Antonio Abate di Capodistria,
 XIV secolo (Archivio Diocesano di Capodistria. KA, a.e. 222, pag. 13b).

*Sl. 3: Miniatura svetega Antona Puščavnika iz statuta bratovščine svetega Antona opata iz Kopra (ŠAK. KA, a.e. 222, str. 17c).
Fig. 3: Miniatura di S. Antonio Anacoreta, dallo statuto della Confraternita di S. Antonio Abate di Capodistria (Archivio Diocesano di Capodistria. KA, a.e. 222, pag. 17c).*

Številne določbe in poročila kažejo na določen nadzor države nad poslovanjem bratovščin. Njihova ekonomska moč ni mogla biti neopažena, saj je naprimer bratovščinsko denarno premoženje v Kopru leta 1580 znašalo kar 40% občinskega proračuna.

Da je bilo poslovanje bratovščin in natančno vodenje njihovih računov hoteno tudi s strani državnega aparata, je razvidno zaradi visokih kazni, ki so jih prinašala posamezna določila ob njihovem morebitnem nespoštovanju. Kazen 200 lir, ki naj bi jo plačale posamezne bratovščine, če ne bi naredile ustreznega popisa bratovščinskega inventarja, je visoka, vendar je razmeroma višja kazen 100 lir, ki je bila predvidena za posameznika (gastalda ali drugega funkcionarja), če svojemu nasledniku ne bi v določenem času predal računov in denarja. Za nepravilno vodenje knjig so bile predpisane kazni celo 100 ducatov in za nepravilno vodenje stroškov 25 ducatov (Štoković, 1982, 175).

Država je delno nadzirala tudi drugo bratovščinsko premoženje. Zaradi zlorab je zahtevala, da vse bratovščinsko žito hranijo v fontiku in evidenco o njem (proti plačilu) vodijo fontikarji. Del njihovega denarja pa si je tudi neposredno prisvajala.⁹

Vsekakor pa se njihovega denarja ni otepala niti cerkvena oblast. Željo po nadzoru nad njihovim premoženjem da slutiti že Valierjevo priporočilo ob vizitaciji koprskih bratovščin, naj "škofu pokažejo bratovščinske knjige in račune". Del bratovščinskega denarja se je kasneje stekal tudi v Monte di Pietà in škofovsko mizo.

Ekonomski interes je imela tudi ukinitvev bratovščin v času Francozov. Izpraznjeni državni blagajni je razmeroma veliko premoženje ukinjenih bratovščin, samostanov in hospicijev prav gotovo prišlo prav.

Bratovščine v Kopru

V dosedaj pregledanih virih in literaturi je malo podatkov o samih začetkih ter datumu ustanovitve posameznih koprskih bratovščin. Zaradi skopih podatkov je težko govoriti tudi o številu članov in njihovi notranji organizaciji.

Benussi kot nekakšno prvo koprsko bratovščino omenja leta 1082 kongregacijo sv. Marije (Benussi, 1897, 688), vendar v tem primeru ne moremo govoriti o pravi bratovščini. Tržaški škof Eriberto je namreč izročil "zboru klerikov sv. Marije v Kopru"¹⁰ izolsko župnijo (Kandler, 1986, CDI I, 232).

V literaturi so bratovščine v tem zgodnjem obdobju omenjene. Luglio pravi, da so ob nastopu škofovanja Benvenuta Buona (1279-1283) v današnji Čevljarski ulici že obstajale številne obrtniške delavnice, katerih člani so se sčasoma začeli povezovati v bratovščine (Luglio, 2000, 54). Dejansko pa v pregledanih virih do 14. stoletja ni zaslediti poročil o koprskih bratovščinah.¹¹

Do leta 1589 sem tako v dokumentih zasledila samo posamezne vesti o nekaterih bratovščinah.

V Zgodovinskem arhivu na Reki hranijo statut bratovščine **sv. Nazarija**,¹² v Škofijskem arhivu v Kopru pa statut¹³ bratovščine **sv. Antona opata** (ŠAK. KA, a.e. 222). Oba statuta sta iz 14. stoletja.

9 Tako so npr. v Kopru leta 1675 tudi ob pomoči bratovščinskega denarja ustanovili seminar in ga z vnaprej določeni davki, ki so jih morale nato vsako leto plačevati posamezne bratovščine, vzdrževali.

10 "... congregatione S. Marie Justinopolitane Civitas..." (Kandler, CDI I, 1986, 232). Člani "zboru klerikov" so bili župnik, duhovniki, diakoni in poddiakoni.

11 Svojevrstni problem je pomanjkanje virov za starejše obdobje. Večina dragocenejšega gradiva (svetnega in cerkvenega) je bila odnešena v Italijo, del starejših srednjeveških dokumentov pa je bil verjetno uničen v požaru leta 1380, ki so ga v Kopru podtaknili Genovežani.

12 Ker je v samem tekstu omenjena letnica 1387 (omenjen je sklep, ki so ga tega leta sprejeli na skupščini o sprejemanju sinov članov bratovščine v bratovščino; ti naj "ob včlanitvi plačajo 10 solidov") je podobna mariegola morala obstajati že prej (Semi, 1985, 36) in s tem tudi sama bratovščina. Sedež bratovščine je bil v stolni cerkvi (Semi, 1985, 36 in 56).

13 V dokumentu imenovan "mariegola", uporabljajo pa tudi izraz "madreregola".

Prav tako je leta 1407 že obstajala bratovščina **sv. Jezusovega imena**, ki je imela sedež v dominikanskem samostanu (PAK, 6. IX, a.e. 1440).

Aprila leta 1454 je komunska oblast dala bratovščini sv. Antona opata hospicij sv. Nazarija (Naldini, 1700, 254).¹⁴ Bratovščina je morala delovati že dolgo, sicer ji ne bi podredili tako pomembne ustanove. O volitvah prokuratorja (PAK, 299, a.e. 68)¹⁵ in priorja hospicija sv. Nazarija govori tudi koprski statut iz leta 1423 (PAK, 299, a.e. 68, 72).¹⁶ Prav tako je v tem času obstajala bratovščina **sv. Marije nove**, saj je škof Giacomo Vallaresso leta 1488 z interdiktom ukinil njen oratorij (Naldini, 1700, 247). V listinah je leta 1517 omenjena bratovščina **sv. Rešnjega telesa** (PAK, 335, a.e. 19, s.sig. 17),¹⁷ leta 1558 **sv. Krištofa** (PAK, 335, a.e. 37, s.sig. 36),¹⁸ leta 1562 **sv. Roka iz Kopra** (PAK, 335, a.e. 43, s.sig. 42)¹⁹ in 1567 sv. Antona opata (PAK, 335, a.e. 50, s.sig. 47).²⁰ Okoli leta 1550 je koprski škof Tomaž Stella²¹ ukinil bratovščino sv.

-
- 14 Veliki svet je sprejel sklep, po katerem je hospicij prešel v domeno bratovščine sv. Antona opata. Dokument je potrdila tudi beneška oblast. Hospicij se je močno povečal. "Dajal je domovanje popotnikom, pomoč slaboumnim, mleko otrokom, doto dekletom" in druge miloščine. Njegova cerkev je bila posvečena škofu in mučencu sv. Bassu... (Naldini, 1700, 254).
Hospicij je imel sedež na sedanjem Prešernovem trgu (Piazza del Ponte ali Ponte di Pietra, tudi Piazza del Traffico). Ustanovljen je bil v času škofa Konrada leta 1262.
- 15 Koprski statut iz leta 1668, III. knjiga, 3. poglavje, str. 71 - vsako leto naj podestat izbere na avgustovske kalende dva prokuratorja hospicija sv. Nazarija. Funkcijo naj opravljata eno leto. Upravnik hospicija - prior ne more ničesar (premoženje hospicija) dati v najem brez prokuratorjevega dovoljenja. Brez dovoljenja koprskega podestata pa ne moreta ne prior ne prokurator odtujiti nobenega hospicijskega premoženja. Prior mora dati prokuratorju seznam (popis) celotnega hospicijskega premoženja in prokuratorja morata vsak mesec pregledati vse to premoženje. Ob koncu mandata morata prokuratorja svojima naslednikoma dati popis vseh premičnin in nepremičnin. Tak popis (inventar) morata dati tudi podestatu, ki naj preveri morebitno slabo upravljanje ali odtujitev premoženja.
- 16 Koprski statut iz leta 1668, III. knjiga, 4. poglavje, str. 72 - Podestat naj izbere priorja, ki naj ga potrdijo v velikem svetu. Izvoljen je, če dobi večino glasov. Svojo službo (oficii prioritatus) naj posveti skrbi za uboge v tem hospiciju in naj zato dobi mesečno 6 liber plače. Dobi naj služkinjo (unam pedosse), ki naj v hospiciju skrbi za bolne in uboge. Za svoje delo naj mesečno dobi 40 soldov plače. Duhovnik, ki ima maše v hospiciju, naj mesečno dobi 6 liber plače. Mašo mora imeti vsak dan.
- 17 1517, november, 20, Koper - Menih Georgius reda sv. Marije je prodal Marinu iz Tinjana vinograd na Markovcu, ki je na vzhodu s 27 pertikami mejil na vinograd bratovščine sv. Rešnjega telesa.
- 18 1558, junij, 29, Koper - Laurentius Celber pokojnega Jacoba, meščan in prebivalec Kopra je v svojem imenu in v imenu svoje žene Cechine prodal Joannesu Andresu Barbabianchi del vinograda in bared na koprskem teritoriju v predelu St. Thoma za 10 dukatov po 6 liber in 4 solide za dukat. Vinograd je na jugu z 9 pertikami mejil z lastnino bratovščine Sv. Krištofa.
- 19 1562, november, 21, Koper - Joannes Andreas Barbabiancha je zamenjal z Dominicom, Francescom in Xhristophorjem de Basiliom del vinograda v predelu Ariolli za del svojega vinograda v predelu Centore. Vinograd v Ariolli je z 19 pertikami na jugu mejil z lastnino bratovščine sv. Roka iz Kopra.
- 20 1567, avgust, 16, Koper - Andreas Sereno, sin Augustina, je zamenjal z Joannesom Andreasom Barbabiancho polovico mlina v Pustoti za enako polovico mlina v Rižani in dva travnika v predelu "vallis Gallucij". Prvi travnik je na jugu mejil z 20 pertikami na lastnino koprške bratovščine sv. Antona, drugi del pa je na vzhodu delno mejil na lastnino Joannesa Andreaa Barbabianche in delno na lastnino prej omenjene bratovščine.
- 21 Benečan Tommaso Stella je bil koprski škof od leta 1549 do leta 1566.

Zakramenta [sv. Rešnjega telesa]²² in nato leta 1558 ustanovil novo (Naldini, 1700, 248).

Naldini omenja ob ustanovitvi samostana observantov tudi bratovščino **sv. Andreja**. Svoj oratorij so imeli v Bošedragi. Škof Jernej de Sonica²³ je observantom leta 1505 dodelil cerkev bratovščine sv. Andreja skupaj s pokopališčem pod pogojem, da v novozgrajeni cerkvi posvetijo oltar sv. Andreja v dobro istoimene bratovščine. Bratovščina sv. Andreja je tako imela svoj oltar v cerkvi sv. Ane,²⁴ kjer še danes hranijo del bratovščinskih "znamenj", ki so jih člani bratovščine nosili med procesijami. Iz leta 1576 je ohranjen tudi statut bratovščine, ki ga hranijo v Mestni knjižnici v Trstu, v oddelku Diplomatskega arhiva (BCT. AD, a.e. 2 D 28).²⁵

Poleti leta 1529 so novega škofa Defenda de Valvassorija²⁶ ob nastopu njegovega službovanja sprejeli celoten kler, predstavniki cerkva, redov in koprskih bratovščin. Slovesna procesija je potekala od vrat pri sv. Martinu po obodnem delu Kopra do vrat na Mudi. Na trgu so novega škofa sprejeli tudi predstavniki civilnih in vojaških oblasti in nato so skupno nadaljevali pot do stolne cerkve, kjer je bila slovesna maša (Luglio, 2000, 119-120). V času njegovega škofovanja so na željo bratovščine **sv. Nikolaja** zgradili v bližini vrat sv. Martina novo cerkev, imenovano *S. Nicolò nuovo*. V nasprotju s staro cerkvijo sv. Nikolaja, ki je bila v Zubenagi,²⁷ so v novi cerkvi opravljali bogoslužje v latinščini. Vanjo so zahajali predvsem koprski pomorščaki in ribiči (Luglio, 2000, 121).

Slovesen sprejem so Koprčani priredili tudi apostolskemu vizitatorju, veronskemu škofu Agostinu Valierju, ki je v času od 4. do 22. februarja leta 1580 vizitiral koprsko škofijo (Lavrič, 1986, 2). Ko je 7. februarja z galejo priplul pred pristanišče, so ga tam pričakale številne ladje, okrašene z bratovščinskimi križi in prapori²⁸ (Lavrič, 1986, 30). Sprejel ga je koprski škof Janez Ingenerio,²⁹ podestat in kapitan Nicolò Donado in puljski škof Matej Barbabianca.³⁰

22 Očitno je prišla pod vpliv protestantizma.

23 Bartholomaei de Asonia je bil koprski škof od 5. aprila leta 1503 do 13. aprila leta 1529 (Hierarchia Catholica, 1968, 216).

24 Valier je v opisu cerkve sv. Ane opisal tudi sedem oltarjev. Dva od njih naj bi bila bratovščinska, in sicer oltar Marijinega spočetja in sv. Jezusovega imena. Oltar sv. Andreja je opisan, vendar ni zabeleženo, da je bratovščinski (Lavrič, 1986, 69).

25 Več o bratovščini in o statutu v članku avtorice (Bonin, 2000).

26 Defendes Valvassori, kanonik iz Bergama, je postal koprski škof 18. aprila 1529 in je službo opravljal do 28. avgusta leta 1536 (Hierarchia Catholica, 1968, 216).

27 Maševanje so tam opravljali slovanski duhovniki, v cerkev pa so zahajali predvsem dalmatinski pomorci.

28 *Vbi aduentantem triremem Iustinopolitani prospexere, innumeris eductis nauiculis, in eisqve crucibus et uexillis societatum impositis, ...*

29 Ioannes Ingegnerius subdiakon iz Benetk je bil pravnik in profesor na padovski univerzi. Koprski škof je bil od 3. decembra leta 1576 do leta 1600 (Hierarchia Catholica, 1968, 216).

30 Koprski arhidiakon Matthaesus Barbabianca je bil puljski škof od 28. aprila 1567 do leta 1582. (Hierarchia Catholica, 1968, 216).

V Kopru je bilo po podatkih koprskega škofa približno 4000 ljudi,³¹ v 43 vaseh na koprskem teritoriju pa še 6577 ljudi (Zorzi, 1581, 100). Škofija je poleg mestnih obsegala še 12 župnij.³² Letni prihodki celotne škofije so bili okoli 300 dukatov.³³ Večino dohodkov je škofija dobila od oljne desetine (2% je dobila škofija) in nekaj od maloštevilnih polj, ki so jih obdelovali (Lavrič, 1986, 35). V občinsko blagajno se je (odvisno od davkov) letno stekalo med 14.000 in 15.000 lir (Donado, 1580, 81). Po podatkih za leto 1580 je bilo v občinski blagajni približno 2.400 dukatov dohodkov, stroškov pa so imeli 2.500 dukatov. Primanjkljaj občinske blagajne je bil tako 690 lir in 4 solde (Donado, 1580, 99).

Škof je v času vizitacije popisal tudi 20 bratovščin, ki so tedaj delovale v Kopru (Lavrič, 1986, 131-135). Te so bile bratovščina sv. Antona opata, sv. Nikolaja, sv. Križa, Matere božje pri servitih, sv. Jezusovega imena, sv. Krištofa, Križanega v kapeli sv. Tomaža, sv. Rešnjega telesa, Križanega v stolni cerkvi, sv. Marije v rotundi, sv. Marije nove, sv. Andreja, sv. Jurija, sv. Sebastijana, sv. Frančiška, sv. Roka, sv. Nazarija, sv. Janeza [Evangelista], sv. Barbare in sv. Marije "del bel verde" (Lavrič, 1986, 131-135). Valier je 14. februarja v koprski stolni cerkvi ustanovil bratovščino "krščanske ljubezni"³⁴ (Lavrič, 1986, 51), tako da je bilo dejansko število koprskih bratovščin leta 1580 enainvajset. Istoimeno bratovščino pa je 7. februarja ustanovil tudi v Izoli (Lavrič, 1986, 29).

Popis posameznih bratovščin je sicer preprost, vendar je videti, da je Valier obisk opravljal v smislu navodil tridentinskega koncila. Pravzaprav gre za preverjanje izpolnjevanj sklepov koncila na terenu. Pomembno mu je bilo, ali imajo bratovščine sprejete in urejene statute, ali pravilno vodijo knjige in ali imajo (stare) dolžnike in neporavnane račune. Prav tako je na koncu opisa posameznih bratovščin dodano priporočilo, naj bratovščine vsako leto pokažejo račune (svoje knjige) ordinariju. Popisal je tudi bratovščinsko premoženje in na osnovi njegovega poročila lahko sklepamo o ekonomski moči bratovščin. Te so imele skupno (v denarju) približno 5.890 lir in 12 solidov dohodka, oziroma okoli 40% občinskega proračuna. Največji dohodek je imela bratovščina sv. Antona opata,³⁵ ki je letno znašal okoli 2.500 lir. Bratovščina sv. Marije nove³⁶ je imela okoli 1.000 lir prihodkov, sv. Rešnjega telesa³⁷ 600, sv. Frančiška 500,

31 To število navaja koprski škof (Lavrič, 1986, 31), medtem ko koprski podest Nicolò Donado v svojem poročilu navaja, da je v Kopru živel okoli 5280 ljudi (Donado, 1580, 85).

32 Šmarje, Kaštel, Korte, Izola, Koštabona, Pomjan, Krkavče, Marezige, Truške, Kubed, Sočerga in Tinjan.

33 Ta podatek je škofu dal koprski kanonik Ioannes de Senis pokojnega Christophori (Lavrič, 1986, 35).

34 "Deinde instituit societatem S.mae Charitates ..." (Lavrič, 1986, 51).

35 V dominikanski cerkvi, kjer je bil tudi oltar sv. Antona (Lavrič, 1986, 72, 73), je bratovščina vzdrževala večno luč.

36 Bratovščina S.ta Maria nova je imela svojo cerkev (Lavrič, 1986, 66), ki je bila zgrajena leta 1486 (Caprin, 1992, II. del, 15).

37 Corpus Domini.

sv. Jezusovega imena³⁸ 400, sv. Križa³⁹ in sv. Janeza [Evangelista]⁴⁰ po 150, po 100 lir pa so imele bratovščine sv. Krištofa in sv. Jurija.⁴¹ Bratovščina sv. Sebastijana je imela 80 lir prihodka, bratovščina sv. Nikolaja,⁴² v kateri so se zbirali mornarji, pa okoli 70 lir prihodkov. Bratovščina sv. Marije v rotundi⁴³ je imela okoli 60 lir prihodkov. Po 50 lir so imele še bratovščina Križanega v kapeli sv. Tomaža,⁴⁴ sv. Nazarija in sv. Marija "*del bel verde*". Z najmanj dohodka so bile bratovščine sv. Roka⁴⁵ (30 lir), ženska bratovščina Križanega v stolni cerkvi⁴⁶ (12 soldov) in Matere božje pri servitih, ki razen 3 urn vina ni imela drugih prihodkov (Lavrič, 1986, 131-135).

Bratovščinsko dejansko premoženje je bilo nedvomno večje, saj so nekatere bratovščine imele tudi nepremičnine (vinograde, oljčne nasade; solna polja, hiše, skladišča). Člani bratovščin so denar večinoma porabili za bogoslužje, vzdrževanje cerkva ali kapel, večno luč na oltarjih in za skupne zajtrke. Tiste, ki so imele nepremičnine, pa so ga potrebovale tudi za obdelovanje vinogradov in pobiranje oljk.

V treh bratovščinah so bile vključene samo ženske. Večina bratovščin je imela statut. Izjema so bile ženske bratovščine⁴⁷ in bratovščina sv. Barbare,⁴⁸ v katero so bili vključeni bombardirji (Lavrič, 1986, 135). V Kopru sta bila tudi dva hospicija. Hospicij sv. Nazarija, ki ga je upravljal bratovščina sv. Antona opata, je imel približno 2.000 lir

38 Najverjetneje je bil oltar bratovščine Il nome S.mo di Ies ù v cerkvi sv. Ane (Lavrič, 1986, 69).

39 Oltar bratovščine, imenovane S.ta Croce, je bil verjetno v cerkvi sv. Klare (Lavrič, 1986, 77). Alisi pa omenja, da je imela bratovščina sv. Križa oltar v stolni cerkvi (Alisi, 1932, 55, 62 in 90).

40 Sedež bratovščine S. Giovanni je bil najbrž v cerkvi Janeza Evangelista (Lavrič, 1986, 74).

41 Bratovščina imenovana S. Georgio, mogoče tudi S. Gregorio (Lavrič, 1986, 134, 179).

42 Bratovščina je imela svojo cerkev (Lavrič 1986, 63). Cerkev, ki je bila naslonjena na mestno obzidje nedaleč od Belvederja, so podrli v začetku 18. stoletja. Zanj je Benedetto Carpaccio naslikal oltarno podobo (Caprin, 1992, II. del, 124). Cerkev so zgradili na željo bratovščine mornarjev v času škofovanja Defenda de Valvassorija (od leta 1529 do leta 1536) v bližini vrat sv. Martina. V cerkev so zahajali mornarji in ribiči, ki so živeli v tem predelu mesta. Bogoslužje so imeli v latinščini (Luglio, 2000, 121). Oltarno podobo so kasneje prenesli v stolnico (Luglio, 2000, 129).

43 Bratovščina S. ta Maria Ridonda je imela cerkev sv. Marije imenovano della Rotonda – rotunda (Lavrič, 1986, 66), za katero je Benedetto Carpaccio leta 1538 naslikal oltarno podobo Marijinega kronanja (Caprin, 1992, II. del, 111, 112).

44 Bratovščina se je imenovala Il Crucifisso di S. Tomaso in je imela svojo kapelo (Lavrič, 1986, 65) nad vrati sv. Tomaža. Oltarna podoba v njej je bila delo Benedetta Carpaccia (Caprin, 1992, II del, 124). Sliko so kasneje hranili v stolnici, nato pa v muzeju (Luglio, 2000, 129). Kapela še vedno stoji.

45 Bratovščina je imela svoj oltar v stolni cerkvi (Lavrič, 1986, 61-62).

46 Ženska bratovščina Il crucifisso del domo de donne je verjetno imela oltar v stolni cerkvi.

47 Bratovščina Matere božje pri servitih, ki je bila na novo ustanovljena, in Križanega v stolni cerkvi sploh nista imeli statuta, sv. Marija "del bel verde" pa je imela nekaj malega statuta, vendar ga niso mogli videti, ker ga je hranil pisar, ki je bil takrat v Benetkah (Lavrič, 1986, 132-134).

48 Škof poroča, da je bila ustanovljena komaj 4 mesece [najverjetneje je bila ustanovljena v mesecu novembru leta 1579] in tudi ni imela statuta. Leta 1754 je gastald prosil škofa za premestitev bratovščine v stolno cerkev in obljubil, da bodo na bratovščinske stroške postavili nov oltar sv. Barbare (Alisi, 1932, 56-57).

dohodka, hospicij sv. Marka⁴⁹ pa v zadnjih štirih letih ni imel več kot 1.550 lir prihodka (Lavrič, 1986, 135-137).

V tem času je bilo v Izoli 6, v Piranu pa 20 bratovščin in en hospicij. V indeksu bratovščin so po vaseh v koprskem zaledju vpisane v Brdih, Bezovici, Šmarjah, Padni in Loki po ena, v Kaštelu, Sv. Petru, Kubedu, Pomjanu in Rižani po dve, v Krkavčah štiri, v Koštaboni pet, Marezigah šest, v Črnem Kalu sedem in v Truškah osem, torej skupaj 45 bratovščin (Lavrič, 1986, 195-196).

Zelo malo je podatkov o številu članstva. Bratovščina sv. Barbare je imela leta 1583 42 članov (Morosini, 1583, 396-398).⁵⁰ Bratovščina sv. Križa je imela leta 1654 56 članov (ŽAK, Knjiga bratovščine sv. Križa iz leta 1642, str. 108). Številnejše članstvo pa je imela bratovščina sv. Zakramenta.

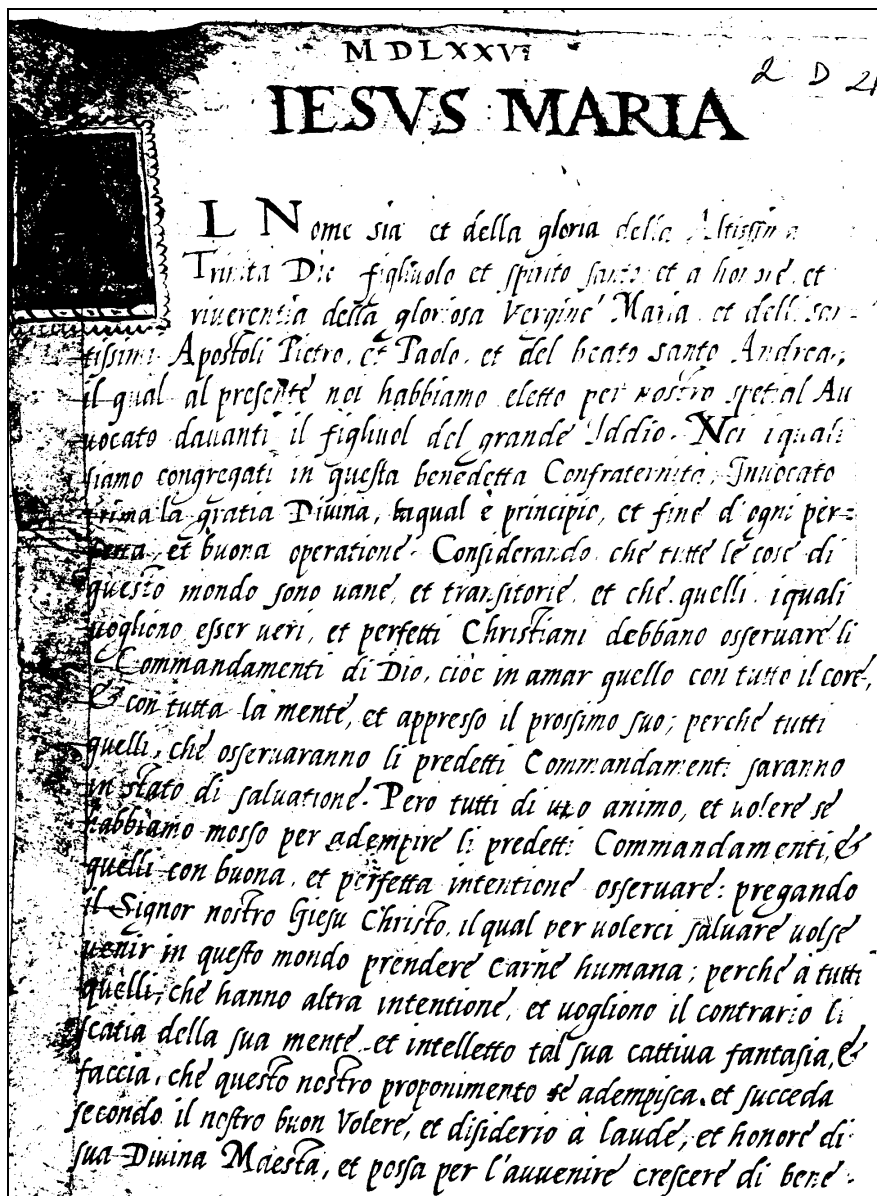
Tabela 1: Število članov bratovščine sv. Zakramenta, ki so v obdobju 1669-1692 plačevali članarino (ŽAK, Knjiga stroškov in prihodkov bratovščine sv. Zakramenta 1657-1780).

Tabella 1: Numero dei soci della confraternita del S. Sacramento che nel periodo 1669-1692 pagava la quota di associazione (ŽAK, Libro delle spese e delle entrate della confraternita del S. Sacramento 1657-1780).

LETO	MOŠKI	ŽENSKESKUPAJ	LETO	MOŠKI	ŽENSKESKUPAJ
1669	91	68	1681	92	76
1670	95	71	1682	93	64
1671	90	68	1683	105	73
1672	67	67	1684	104	62
1673	73	63	1685	122	79
1674	74	54	1686	103	52
1675	58	54	1687	105	65
1676	67	60	1688	121	63
1677	71	61	1689	110	62
1678	75	62	1690	108	55
1679	68	66	1691	120	68
1680	73	66	1692	119	69

49 Hospicij je blizu vrat Zubenaga ustanovil koprski podestat in kapitan Marco Trevisano okoli leta 1400 (Naldini, 1700, 256). O volitvah priorja in prokuratorja hospicija govori tudi koprski statut (Koprski statut iz leta 1668, III. knjiga, 6. poglavje, str. 73-74).

50 Člani bratovščine so 17. marca 1583 poslali koprskemu podestatu Alviseju Morosiniju pismo, v katerem so kot vzrok za tako majhno število članov navedli slabo vodenje (urjenje) bombardirjev s strani njihovega vodje Antonija Donada. Če bi se stanje spremenilo, bi bilo njihovo število vsaj 100 (Morosini, 1583, 396-398).

Sl. 5: Prva stran statuta bratovščine svetega Andreja iz Kopra iz leta 1576 (BCT. AD, a.e. 2 D 28, str. 1b).

Fig. 5: Frontespizio dello statuto della Confraternita di S. Andrea di Capodistria dell'anno 1576 (BCT. AD, a.e. 2 D 28, pag. 1b).

una tolella con il suo nome scritto sopra: laqual ogniuno sia
obligato di uenirla eleuare ogni seconda Domenica del mese
et pagar il suo soldo stando alla Messa dicendo cinque
Pater nostri, et cinque Aue Marie per l'anima delli nostri
fratelli, Et sorelle, che sono passate da questa uita a l'altra.

Cap. lo XI.

Item ordenemo che quello, o quelli che uorrano entrar in
detta Scuola si habbia da metter alla proua per mesi sei Et
dopo la buona proua, il Gastaldo habbia di menar quello,
o quelli dauanti l'Altare di M^o Santo Andrea, et in genoc-
chiatosi dauanti a quello debbano promettere a Iddio, et a
M^o Santo Andrea di obedire et obseruare tutto quello, che in
detta nostra mariegola si contiene dandoli esso Gastaldo a
basciare la pace in segno di amore, et di charita. — Cap. lo XII.

Oltra di cio uolemo, che el scriuan s'habbia di tenir un libro a
parte, doue sia descritte tutte l'intrade, et spese, che si faranno
in detto anno, et s'habbia di scontrar con il dare, et con il ritenere.

Cap. lo XIII.

Item accio che tutti possano essere insieme in detta mariegola,
et che alcuno non possa mai dire di hauer per ignoranza fallato
uolemo, et ordenemo, che sia creato uno Comandador, il qual
uada di tempo in tempo secondo sara necessario per le cose
di essi fratelli, facendoli intendere li giorni ordenati delle
Messe, di processioni, che si fara Capitolo, et della morte di ...

Sl. 6: Statut bratovščine svetega Andreja iz Kopra iz leta 1576
(BCT. AD, a.e. 2 D 28, str. 4b).

Fig. 6: Statuto della Confraternita di S. Andrea di Capodistria del 1576
(BCT. AD, a.e. 2 D 28, pag. 4b).

V času po tridentinskem koncilu je delovanje bratovščin dobivalo nekatere nove vsebine. Sprejemale so nove oziroma dopolnjevale stare statute in pravila. Čedalje bolj je bilo poudarjeno njihovo dobrodelno delovanje (obiski zapornikov, bolnikov in na smrt bolnih članov bratovščine, udeleževanje na pogrebih in žalnih slovesnostih, spremljanje najsvetejšega k bolniku in podobno).

Po podatkih koprskega podestata in kapitana Lorenza Donata⁵¹ je bilo v Kopru leta 1675 dvajset bratovščin, na koprskem teritoriju 100 in v beneški Istri 512 (PAK, 6. DSKOA, 22). Na osnovi prihodka jim je bil odmerjen davek, ki so ga morale posamezne bratovščine plačati za ustanovitev koprskega seminarja.⁵² Bratovščine s koprskega teritorija naj bi tako prispevale 93 dukatov, preostalih 412 bratovščin pa 377 dukatov (La Provincia, 1874-76, 1853). Koprške bratovščine so imele skupno 8.496 lir prihodka in 5.295 lir stroškov.⁵³ Višine davkov, ki so bile določene za posamezne bratovščine, so bile različne. Plačevali so od 1 lire in 11 soldov (1:11), 3:2, 6:4, 7:16, 9:6, 12:8, 18:12, 31:0 pa do največ 35:0 (PAK, 6. DSKOA, 22).⁵⁴ Te zneske so morale nato bratovščine plačevati vsako leto. Vse izolske bratovščine so morale plačevati 9 lir in 12 soldov, koprške pa 64 lir in 18 soldov oz. 81 lir (BCT. AD, a.e. 2 D 31).

Naldini je leta 1700 v Kopru omenil 27 moških in ženskih bratovščin, od katerih so člani osmih nosili kuto (Naldini, 1700, 248). Člani bratovščin sv. Jezusovega imena in sv. Zakramenta so nosili rdečo kuto, Križanega v kapeli sv. Tomaža črno, sv. Marije nove so imeli kuto s temno kapuco, sv. Andreja temno sinjemodro kuto, Device Marije in Sv. Barbare belo, mornarji, zbrani v sv. Nikolaju, so imeli svetlo sinjemodro, sv. Antona opata belo kuto iz volne (Naldini, 1700, 246).

"*Artisti*" in kmetje v cerkvi Matere božje pri servitih so imeli kostanjevo rjavo kuto, bombardirji in mestna policija, združeni v bratovščinah sv. Barbare in sv. Krištofa, pa so imeli belo kuto (Caprin, 1992, II, 210).

Leta 1741 je bilo v beneški Istri 670 bratovščin. Zaradi združevanja nekaterih revnejših bratovščin pa je bilo v poročilu koprskega podestata in kapitana Paula Conduimierja število popisanih bratovščin nekoliko manjše – 603 (Luciani, 1872, 21-23). V poročilu je omenil, da je imela celotna provinca v sestavi 4 mest,⁵⁵ 10 terr,⁵⁶ 11 kaštelov⁵⁷ in 145 vasi 71.395 prebivalcev. Leta 1775 je bilo v Istri 89.622, leta 1781 pa

51 Omenjene bratovščine in njihovo premoženje je dal popisati 20. maja 1675.

52 Collegio di Capodistria, tudi Collegio dei Nobili. Več o njem poglej v Žitko, 1994, 123-132.

53 V izvornem dokumentu je za koprski teritorij napisanih 101 bratovščin, ki so skupno imele 26.577 lir prihodkov in 18.932 lir stroškov, v celotni beneški Istri pa je vpisanih 516 bratovščin s 147.435 lirami prihodkov in 95.614 lirami stroškov (PAK, 6. DSKOA, 22).

54 Zaradi poškodovanosti dokumenta ni viden davek za 30 bratovščin in je tako vsota nekoliko nižja. Na koprskem teritoriju znaša izračunani primanjkljaj 14 lir in 13 soldov, za celotno beneško Istro pa 57 lir in 16 soldov.

55 Koper, Novigrad, Poreč in Pula.

56 Milje, Izola, Piran, Umag, Buje, Vodnjan, Grožnjan, Oprtalj, Labin in Rovinj.

57 Kaštel, Sv. Lovrenc, Bale, Vižinada, Svetvinčenat, Završje, Momjan, Motovun, Mutvoran (Momonano), Gradinje (Pietrapelosa) in Plomin.

96.112 prebivalcev. Celoten prihodek vseh bratovščin v Istri je bil 127.079 lir in 7 soldov, od tega na koprskem teritoriju kar 20.560 lir in 13 soldov, kar je bilo 16% celotne vsote. V Kopru je bilo 16 bratovščin, na celotnem teritoriju pa 101. Od tega jih je bilo v Dekanih šest, v Rožarju in Hrastovljah po pet, Tinjanu, Sv. Antonu, Podpeči, Kubedu, Movražu, Koštaboni, Krkavčah in Pomjanu po štiri, v Ospu, Loki, Šmarjah in Lazaretu po tri, v Bezovici, Rakitovcu, Smokvicah, Gračišču, Zanigradu in Marezigah po dve ter v Gabrovici, Zazidu, Dolu, Novi vasi, Pučah, Padni, Borštu, Truškah, Trebešah, Gažonu, Meriščah, Oskorušu in Sv. Petru pa po ena bratovščina.

Največje prihodke sta imela bratovščina Sv. Antona opata iz Kopra (3.514 lir in 5 soldov) in hospicij sv. Nazarija (imenovan *Ospitale* pa 5.687 lir). Skupaj sta imela 9.201 liro in 5 soldov, kar je bilo skoraj 45% dohodkov vseh bratovščin na koprskem teritoriju oz. 75% dohodkov koprskih bratovščin. Več kot 500 lir letnega dohodka je imela le še bratovščina sv. Jezusovega imena iz Kopra (502 lire). Bratovščina sv. Zakramenta iz Dekanov je imela 444 lire in 13 soldov, med 300 in 400 lirami so imele bratovščine sv. Zakramenta, sv. Nazarija, sv. Sebastijana in sv. Križa iz Kopra in Blažene Device iz Lazareta, med 200 in 300 lirami pa tri. 25 bratovščin je imelo med 100 in 200 lirami dohodka in kar 62 bratovščin oz. 61% vseh je imelo pod 100 lirami dohodka. V tem času je bilo v Izoli 18 bratovščin s 4.345 lirami in 16 soldi premoženja, kar je bilo 3,4% vsega bratovščinskega premoženja. Bratovščine so dohodke dobivale od posojil in zakupov (bodisi hiš ali zemlje in desetini). Manjše bratovščine (zlasti na podeželju) večinoma niso imele dohodkov od posojil.

Leta 1762 je koprski podestat Vincenzo Gritti poročal, da je bilo v provinci 616 laičnih bratovščin in da je pri velikem številu naletel na nenatančno vodeno administracijo (Gritti, 1762, 101). Po podatkih Girolama Gavarda, pisarja vseh laičnih bratovščin na koprskem teritoriju, je leta 1777 pri nekaterih bratovščinah vladal velik nered. Podestatu je poročal, da so imele bratovščine sv. Zakramenta, sv. Janeza iz Sv. Antona in sv. Zakramenta iz Šmarij tako majhen dohodek, da ni zadoščal niti za razsvetljava. Bratovščini sv. Križa iz Lazareta in sv. Roka iz Rožarja pa poleg tega nista imeli niti gastalda. Prav tako je en sam gastald vodil tudi bratovščini sv. Marije Magdalene in sv. Antona opata iz Smokvice (PAK, 6. IX, a.e. 1466, str. 1).

Velika prelomnica v delovanju bratovščin je bila francoska okupacija Kopra. Francozi so na osnovi dekretov z 8. junija 1805 in 24. maja 1806 ukinili večino bratovščin (razen bratovščin sv. Zakramenta in krščanske ljubezni) in njihovo premoženje priključili državnemu imetju. Tako je v dokumentu iz 19. septembra 1806 razvidno, da so v Istri podržavili 434 cerkvenih združenj (samostani, hospiciji, bratovščine), od tega 420 bratovščin, ki so imele skupno 91.870 beneških lir premoženja. Na koprskem teritoriju so tako podržavili 58 bratovščin s 24.420 lirami premoženja, v Piranu 21 s 3.510 in v Izoli 9 z 2.940 lirami premoženja (PAK, 6. IX, a.e.1469, N° III). V letu 1807 so nato v navzočnosti gastaldov ukinili posamezne bratovščine (PAK, 6. IX, a.e. 1463, str. 168; a.e. 1466, str. 177).

Anno Veneto 1648

Congregato il Venerando Capitolo nel qual intervennero Fratelli -
 n. 86 si fu ballotato come segue

71 C-9 - Per la confirmation dell' fratelli Nobili Eletti questa sera nel in
 75 C-3 - Per la confirmation dell' fratelli Indignij: Eletti ut sup^{ra}
 73 C-2 - Per la confirmation dell' P. D. P. D. T. Dom. ^{Legimus Romae} Gregorio ^{Capellani del Hospit}
 74 C-4 - Per la confirmation dell' P. D. P. D. T. Dom. ^{Legimus Romae} Gregorio ^{Capellani del Hospit}
 64 C-6 - Per la confirmation dell' P. D. P. D. T. Dom. ^{Legimus Romae} Gregorio ^{Capellani del Hospit}
 77 C-1 - Per la confirmation di Mr. Philippo di Ambrosio ^{Capellani del Hospit}
 67 C-17 - Per la confirmation di Valerio Barbetta ^{Capellani del Hospit}
 87 C-17 - Per la confirmation di Maria comitina ^{Capellani del Hospit}

Fratelli eletti nei in che anno d'esso ballotati in qu
 Venerando Capitolo -

50 C-9 - Per Piers Pondolin ^{Capellani del Hospit}
 36 C-5 - Per Andrea Cocucci

Proved. Nobili Vni d'quali

50 C-30 - Per Dom. del Reale ^{Capellani del Hospit}
 60 C-2 - Per Ottavio Pola

Proved. Indignij Eletti ut sup^{ra}

56 C-2 - Per Zamaria ^{Capellani del Hospit}
 55 C-2 - Per Guano ^{Capellani del Hospit}
 41 C-36 - Per Agustin ^{Capellani del Hospit}
 42 C-40 - Per Philippo ^{Capellani del Hospit}

Sl. 7: Volitive predsedstva in potrditev služb plačancev bratovščine svetega Antona opata iz Kopra na skupščini bratovščine dne 16. januarja 1648 (PAK, 6. IX, a.e. 1453, str. 507).

Fig. 7: Elezioni del Consiglio direttivo e conferma degli impiegati della Confraternita di S. Antonio Abate di Capodistria al collegio della confraternita del 16 gennaio 1648 (PAK, 6. IX, a.e. 1453, pag. 507).

V 19. in 20. stoletju se je ohranilo le še malo bratovščin in še te so imele zgolj verski pomen. Leta 1880 naj bi jih bilo le še enajst, leta 1945 pa šest⁵⁸ (Giollo, 1969, 87-88). Kot ostanek bratovščinskega delovanja so bile v Kopru značilne še vse do leta 1945 procesije (na dan sv. Nazarija, sv. Rešnjega telesa, velikega petka, sv. Antona, karmelske Marije), ki so se jih aktivno udeleževali tudi člani bratovščin iz Kopra (Semi, 1975, 212). Giollo pa zadnjo procesijo, na kateri so sodelovali člani kopskih bratovščin, omenja leta 1955, na dan karmelske Matere božje (Giollo, 1969, 120).

Bratovščina sv. Antona opata [Puščavnika]

Ker je bila bratovščina sv. Antona opata ena najstarejših in najbolj znanih kopskih bratovščin (Naldini, 1700, 247) in ker je o njej ohranjenega kar veliko gradiva, sem skušala na njenem primeru prikazati bratovščinsko delovanje.

Člani bratovščine so bili trgovci in pisarji (Caprin, 1992, II, 210). Čas ustanovitve bratovščine ni znan. Njen statut je v 14. stoletju napisal duhovnik Francišek⁵⁹ (ŠAK. KA, a.e. 222). Prepis statuta⁶⁰ je naredil Monaci (Monaci, 1881, 116-129). Pisan je v vulgarni italijanščini, v takratnem koprskem dialektu, ki je bil zaradi političnih, kulturnih, trgovskih in drugih stikov z Benetkami močno podoben ali skoraj enak beneškemu dialektu 14. stoletja (Monaci, 1881, 116). Natančnega datuma sprejetja statuta ni mogoče določiti (statut ni datiran). V dodatku statuta se kot prva letnica omenja leto 1456,⁶¹ zadnja datacija pa je 16. januar 1550.⁶²

V samem statutu članstvo bratovščine ni ne pogojno ne omejeno. Vključevali so se lahko moški in ženske in njihovi [nepolnoletni] otroci. Statut predpisuje delovanje bratovščine in s svojimi odloki posega v vsakdanje življenje ljudi. Po vsebini bi ga

58 Bratovščina sv. Zakramenta, sv. Antona Padovanskega, sv. Andreja apostola, Brezmadežnega spočetja, Križanega in žalostne Matere božje (Giollo, 1969, 88).

59 *Meum nomen non pono quia me laudare nolo. Si tantum vultis scire presbiter Franciscus uocatur ille.*

60 Je pergamenten kodeks, ki obsega 34 listov v velikosti 20,5 X 27,5 cm. Z izjemo prvega, šestnajstega in zadnjega lista, ki so pisani samo na eni strani, ter dodanega dvojnega lista, ki je številčen kot 17. list, kjer sta na notranjih straneh dve miniaturi, so vsi listi pisani obojestransko. Miniatura na levi strani ponazarja Križanega, ki mu na levi stoji ob strani Marija, na desni pa Janez Evangelist, miniatura na desni strani pa Sv. Antona opata z atributom. V ravnini njegove glave je zlat napis "S. Antonius". Obe miniaturi sta veliki 16 X 24 cm, upodobljeni na rdeči podlagi, pri čemer je podoba Križanega bolj poškodovana. Sam statut obsega 16 listov in je pisan na 29 straneh (od 2. do 16.a lista). Listi so številčeni v zgornjem desnem kotu. Posamezna stran ima po 18 vrstic. Vidne so s tanjšim pisalom vlečene vrstice, široke približno 1 cm. Vsak nov člen se začne z rdečo inicialko, pri čemer je prva inicialka - črka A - precej večja (sama črka je pisana čez 5 vrstic, medtem ko okraski segajo skoraj čez celo stran) od drugih (praviloma so pisane čez dve vrstici). Kar šestintridesetkrat se kot inicialka pojavlja črka A, dvakrat črka P in po enkrat črki I in Q).

61 Na drugo nedeljo julija; [11. julija 1456] naj pripravijo slovesno procesijo na čast boga, Marije in sv. Sebastijana... (ŠAK. KA, a.e. 222, str. 19 b).

62 Prav tam, str. 33.

bilo mogoče razdeliti na nekaj tematskih sklopov: uvodni del, način volitev gastalda in njegove dolžnosti, sprejemanje novega članstva, skrb za bratovščinsko premoženje, skrb za bolne, stare in umirajoče ter izpolnjevanje bratovščinskih dolžnosti ob tem ter skrb za duhovno življenje članov.

Upravitelj bratovščine je bil gastald. Vsako leto so ga skupaj z blagajnikom (*masar* ali *massaro*) in tremi nadzorniki (*prouedidori*), ki so skrbeli za premoženje bratovščine, volili na zboru dvanajstih.⁶³ Nihče, ki je bil izvoljen, funkcije ni mogel odkloniti pod kaznijo 20 liber ali enoletne izključitve iz bratovščine (11. člen). Ob izročitvi funkcije starega gastalda in blagajnika novim so pregledali račune (6. člen). Kdor je želel postati član bratovščine, je moral biti prej šest mesecev na preizkusni dobi in imeti svojo kuto (13. člen). Članarina za člane "*in disciplina*" je bila 20 soldov (25. člen), za "*nobile*" 3 libre (31. člen) in za nepolnoletne otroke članov bratovščine 10 soldov (29. člen). Bratovščina je morala imeti knjigo članov, knjigo za vpisovanje članarine ter knjigo, v katero je pisar vpisoval vse prihodke in odhodke.⁶⁴

Poseben člen je določal, naj izberejo nekoga,⁶⁵ ki je hodil po hišah in ljudi obveščal o bratovščinskih stvareh (kdaj bodo skupščine, o smrti članov, pogrebih – 15. člen). Umrlega so bili dolžni pospremiti na zadnji poti in ga, če ni imel dovolj denarja, pokopati na bratovščinske stroške (16. člen).⁶⁶ Vsak član je bil dolžan iti dvakrat letno (za božič in veliko noč) k spovedi in obhajilu (21. člen) in se pod kaznijo petih soldov udeleževati maš vsak prvi ponedeljek (pri oltarju sv. Antona), vsak Marijin praznik, na dan mrtvih, sv. Dominika, sv. Rešnjega telesa, sv. Vida, oljčno nedeljo in na veliki petek. Poleg tega so morali zmoliti 25 očenašev in 25 zdravamarj za duše vseh bratov. Na dan sv. Marka in sv. Nazarija so morali iti k maši s praporjem v glavno cerkev (23. in 24. člen).⁶⁷ Pod kaznijo 20 soldov niso smeli preklinjati boga ali Marije in pod kaznijo 10 soldov svetnikov (27. člen). Morali so se tudi primerno vesti, sicer bi jih izključili iz bratovščine (ŠAK. KA, a.e. 222).

63 Vsako leto naj stari gastald na drugo nedeljo v januarju skliče zbor dvanajstih. Predlagajo naj dva kandidata za gastalda in dva za massara in nato naj o njih odločajo. Kdor bo dobil več glasov, naj prevzame funkcijo za naslednje obdobje (ŠAK. KA, a.e. 222, 4. člen). Stari gastald je v osmih dneh dolžan predati novemu gastaldu vse bratovščinsko premoženje (ŠAK. KA, a.e. 222, 5. člen).

Volitve so dejansko potekale dvokrožno. Na zboru dvanajstih (navadno 16. januarja) so predlagali štiri kandidate in izmed njih dva izvolili. Novega gastalda pa so nato izvolili na generalni skupščini (navadno 17. januarja, na praznik sv. Antona opata).

64 Članarino so morali poravnati vsako drugo nedeljo v mesecu. Vse kar je kdo podaril bratovščini, je moralo biti zapisano v knjigah, in obljubljeni vsoti so morali poravnati v treh mesecih, sicer so jih izključili. Člani bratovščine so bili dolžni delati v bratovščinskih vinogradih.

Gastald je s svojimi uradniki lahko dal v najem ali pa najem razveljavil za katerokoli bratovščinsko posest. Če bi si kak funkcionar prisvojil lastnino bratovščine ali jo uporabljal v svojo korist, jo je moral vrniti in ni smel več opravljati nobene funkcije (ŠAK. KA, a.e. 222).

65 To je bil "comandador", nekakšen "javni glasnik".

66 Poleg tega so bili dolžni bdeti pri bolnih in umrlih ter imeti vsak mesec 4 maše za pokojnike.

67 Kdor ne bo prišel, naj vsakič plača kazen 5 soldov.

24

Capodistria, e Territorio.
Città

Scuola di S. An ^{to} Cruden	Sc. 1500 - g. 1500 - T. 1500	13. -
Scuola di S. Maria Nuova	Sc. 750 - g. 1500 - T. 1500	12. 8
Scuola di S. Rocco	Sc. 1520 - g. 1500 - T. 1500	6. 4
Scuola di S. Sebastiano	Sc. 220 - g. 1500 - T. 1500	6. 2
Scuola di S. Barbara	Sc. 500 - g. 1500 - T. 1500	6. 2
Scuola di S. Maria de' Servi	Sc. 510 - g. 1500 - T. 1500	6. 2
Scuola di S. Jacopo	Sc. 250 - g. 1500 - T. 1500	3. 2
Scuola di S. Michele	Sc. 120 - g. 1500 - T. 1500	6. 2
Scuola di S. Rocco	Sc. 90 - g. 1500 - T. 1500	13. 2
Scuola di S. Rocco	Sc. 128 - g. 1500 - T. 1500	6. 2
Scuola di S. Francesco	Sc. 150 - g. 1500 - T. 1500	13. 2
Scuola di S. Antonio	Sc. 80 - g. 1500 - T. 1500	3. 2
Scuola di S. Maria	Sc. 90 - g. 1500 - T. 1500	13. 2
Scuola di S. Maria Nazario	Sc. 130 - g. 1500 - T. 1500	13. 2
Scuola di S. Cristoforo	Sc. 120 - g. 1500 - T. 1500	13. 2
Scuola di S. Nicola	Sc. 120 - g. 1500 - T. 1500	13. 2
S. Fabiano di S. Giacomo	Sc. 950 - g. 1500 - T. 1500	12. 2
Scuola di S. Maria del Carmine	Sc. 900 - g. 1500 - T. 1500	12. 8
Scuola di S. Maria del Carmine	Sc. 800 - g. 1500 - T. 1500	12. 8
Scuola di S. Maria del Carmine	Sc. 600 - g. 1500 - T. 1500	9. 6
Villa de Caxi		
Scuola di S. Maria del Carmine	Sc. 1250 - g. 1500 - T. 1500	6. 4
Scuola di S. Maria del Carmine	Sc. 150 - g. 1500 - T. 1500	13. 2
Scuola di S. Maria del Carmine	Sc. 200 - g. 1500 - T. 1500	6. 4
Scuola di S. Maria del Carmine	Sc. 200 - g. 1500 - T. 1500	6. 4
Scuola di S. Maria del Carmine	Sc. 800 - g. 1500 - T. 1500	12. 8
Scuola di S. Maria del Carmine	Sc. 200 - g. 1500 - T. 1500	6. 4

Sl. 8: Višine davkov, ki so jih morale leta 1675 plačati posamezne koprške bratovščine za ustanovitev koprškega seminarja (PAK, 6. DSKOA, 22, str. 14a).

Fig. 8: Tasse che le varie confraternite di Capodistria dovettero pagare nel 1675 per la fondazione del locale seminario (PAK, 6. DSKOA-Antico archivio comunale, 22, pag. 14a).

Kljub zadnjemu členu, ki je prepovedoval spreminjanje ali dodajanje novih členov pravilnika, so v dodatku dodani še nekateri pomembni sklepi zbora dvanajstih ali skupščine. Ti so bili nato prav tako pomembni kot člani, ki so bili zapisani v prvotnem statutu in so se jih funkcionarji in člani bratovščine morali držati.⁶⁸

V PAK hranimo knjige, v katerih so od 11. januarja 1633 pa do 26. avgusta 1743 leta zbrana zasedanja zbora dvanajstih in generalne skupščine bratovščine (PAK, 6. IX, a.e. 1453; a.e. 1454). Za ves ta čas lahko sledimo notranji ureditvi bratovščine, funkcionarjem in tudi približnemu številu članov bratovščine.⁶⁹ Na skupščini so volili člane predsedstva, podelili doto štirim revnejšim dekletom, ki so se izkazale s svojim vedenjem, in sprejemali druge pomembnejše sklepe.

Funkcije so bile praviloma častne, plačevali pa so ljudi za opravljanje nekaterih služb (npr.: zdravnika, priorja, duhovnika, pisarja). Potrjevali so jih na skupščini z večino glasov navzočih članov. Tako so vsako leto potrjevali glasnika, pisarja,⁷⁰ priorja hospicija sv. Nazarija, hospicijskega in bratovščinskega kaplana ter hospicijskega kirurga in zdravnika.

Gastaldi so do leta 1725 (z redkimi izjemami) funkcijo praviloma opravljali eno leto, od takrat naprej pa praviloma tri leta. Z glasovanjem na skupščini so jim mandat lahko podaljšali še za naslednja tri leta. V tem času so imeli popolno svobodo pri vodenju in administraciji bratovščinskega premoženja. Občasno je njihovo poslovanje pregledoval poseben nadzorni organ (revizor). Ob koncu mandata je pregledal račune in o tem napravil uradni zaznamek v knjigi, ter o poslovanju in vseh nepravilnostih poročal vsakokratnemu koprskemu podestatu. Če je bil saldo poslovanja prejšnjega gastalda negativen, je manjkajočo vsoto ob začetku svojega mandata plačal novi gastald. Posojena vsota je nato prikazana med njegovimi stroški.

Bratovščina je večino prihodkov dobila od proizvodnje soli, olja in vina, od plačila zakupov bodisi hiš ali zemlje in od plačevanja članarine.

Med največjimi stroški so bili ponavadi stroški za vosek,⁷¹ za doto izbranim dekletom,⁷² za nakup olja za večno luč na oltarjih⁷³ in izdatek za pisarja.⁷⁴ Vsako leto pa so

68 Med pomembnejšimi sklepi, ki so jih sprejeli, so sklepi o gastaldu, o dolžnostih članov bratovščine in o opravljanju funkcij v bratovščini. S celo vrsto sklepov so se zavarovali tudi zoper nepravilnosti v poslovanju z bratovščinskim premoženjem in urejali poslovanje hospicija. Sprejemali so tudi sklepe o praznovanju praznikov. Za nespoštovanje teh pravil so praviloma povsod napisane kazni. Sklepi so bili sprejeti le, če so dobili večino glasov. Če seštejemo glasove, lahko dobimo število članov, ki so bili navzoči na zboru bratovščine.

69 Pri sklepih skupščine je vedno napisano število članov, ki so se udeležili zasedanja, prav tako so na koncu izidi glasovanja o posameznih odločitvah.

70 Od leta 1633 pa vse do leta 1701 je bil bratovščinski pisar Giacomo Fino.

71 Leta 1725 so npr. za vosek porabili 1165 lir, leta 1761 750 lir in 1763 leta 850 lir.

72 Po 150 lir za vsako.

73 Leta 1725 so za nakup olja za večno luč na oltarjih porabili 152 lir, leta 1761 65 lir in 1763 leta 54 lir.

74 93 lir.

imeli tudi celo vrsto drugih stroškov. Plačevali so prebendo stolnemu kapitlju za opravljanje maš za veliko noč, na dan sv. Marka, sv. Nazarija in za božič,⁷⁵ kaplanu za prošnje dneve,⁷⁶ cerkovnika,⁷⁷ javnega glasnika, ljudi, ki so nosili fanale v procesijah, itd. Precej denarja so porabili tudi za plačevanje delavcev v solinah (za konciranje solnih fondov,⁷⁸ za odnašanje blata in druga vzdrževalna dela), obdelovanje oljčnih nasadov, vinogradov in polj (kopanje, oranje, obrezovanje, pobiranje oljk in grozdja, ...), za vzdrževanje hiš in skladišč ter za popravilo "sedeža" bratovščine. Občasne izdatke so imeli tudi za popravilo ali nakup novih kut, krasitev, vzdrževanje, popravilo ali prenovo oltarjev, za mletje žita in peko kruha, ki so ga člani bratovščine dobili vsako leto na praznik sv. Antona opata, za nakup novih bratovščinskih znamenj, oltarnih svečnikov in podobno (PAK, 6. IX, a.e. 1450).

Iz dokumentov lahko sklepamo, da je bratovščina upravljala veliko premoženje (premičnine in nepremičnine) in temu primerna je morala biti tudi njena vloga v mestu.

Delovala je do francoske ukinitve leta 1806. Zadnji gastald je bil Daniel Ceriani. Gastald je bil od 23. marca 1805 do 25. aprila 1806. V tem času je imel 6.506 lir in 15 soldov prihodkov in 6.126 lir in 1 solid stroškov. Saldo blagajne na dan 22. maja 1806 je bil 380 lir in 14 soldov.

Pomen bratovščin

Bratovščine so bile nedvomno potreba in izraz časa, v katerem so nastale. S svojimi pravili so vplivale na način življenja in mišljenja ljudi in v veliki meri prispevale k širjenju pisane besede v ljudskem jeziku. Z veliko verjetnostjo lahko trdimo, da je bila večina Koprčanov in njihovih družin včlanjena v eno izmed koprskih bratovščin. Še bolj pa je bratovščinska pripadnost prišla do izraza na podeželju, saj je bila družba bolj zaprta in tradicionalna.

Vzrokov, ki so vplivali na vključevanje posameznika v takšno skupnost, je bilo več. Bili so večplastni, med seboj tesno povezani oz. kar prepleteni.

Osnovni motiv je bila vera. Bratovščinska pravila so dajala moralne napotke, ki so posameznika "skozi bridkosti vsakdanjega življenja srečno vodili v onstranstvo". Zahtevala so strpnost med člani bratovščine (sprti so se morali pobotati), medsebojno pomoč in humanost (ob boleznih ali zapadlosti v druge težave), poštenost, udeležbo pri verskih obredih in podobno. Human odnos do sobratov je enako zavezoval vse člane bratovščine, tako bogate kot revne. V tem smislu lahko gledamo tudi na hospicije, ki so jih

75 Leta 1761 in 1763 so kapitlju plačali po 6 lir.

76 Leta 1761 in 1763 so mu plačali po 11 lir.

77 Leta 1761 in 1763 so mu plačali po 36 lir.

78 Madallena Drago je leta 1726 za en dan dela v solinah (ravnala je kavedine v Riž ani) dobila 1 liro in 10 soldov (PAK, 6. IX, a.e. 1450, str. 4b).

imele nekatere bratovščine. Marsikateremu revnemu, bolnemu in nemočnemu človeku so na ta način omogočili preživetje. Pripadnost bratovščini je v zavesti posameznika odigrala pomembno vlogo tudi ob njegovi zadnji uri, saj mu je bil tako zagotovljen dostojen pokop; tudi če umrli oz. njegova družina ne bi imela dovolj denarja zanj.⁷⁹ Posebna skrb je bila posvečena njegovi duši oz. posmrtnemu življenju⁸⁰ ter skrbi za morebitne sirote.

Prav tako ne moremo mimo ekonomskih dejavnikov. Članom bratovščine je bilo omogočeno relativno ugodno najemanje posojil (v denarju) ali zakupov (zemlje, hiš, skladišč, solnih polj) po (za ta čas izredno nizki) 6% obrestni meri. Z vključitvijo v bratovščino in s tem pripadnostjo k neki skupnosti, bodisi poklicni (npr. ribiči, mornarji, pisarji, ...) bodisi stanovski (npr. nobilli) je bila posamezniku vsaj delno zagotovljena neka vrsta socialne varnosti. Ob boleznih ali zapadlosti v težave je bila dolžnost bratovščine, da moralno (obiski na domu) in denarno (denarna pomoč, odlog plačila ali dolga) poskrbi za svoje člane.

Med vzroke pa lahko štejemo tudi nalezljive bolezni in epidemije, ki so se kot stalna nevarnost pojavljale skozi ves srednji vek in so nenehno opozarjale na minljivost življenja.

Z ekonomskega in hkrati tudi socialnega vidika je bila pomembna velika skrb, ki jo je bratovščina posvečala skupnemu premoženju. Poneverjanje in odtujevanje tega premoženja je bilo kaznovano ne le z moralne plati (izključitev iz bratovščine, prepoved opravljanja kakršnekoli funkcije), marveč tudi kazensko (vračilo v denarju ali materialu in denarna kazen).

Prav tako je bila naloga gastaldov, ki so načeloma sicer imeli popolno oblast, da z volili ali drugače pridobljeno bratovščinsko premoženje plemenitijo in ga ne uporabljajo v nasprotju z bratovščinskimi interesi. Z načinom volitev funkcionarjev je bila posamezniku dana možnost soodločanja.

Prav gotovo so bile srednjeveške bratovščine v veliki meri gibalo družbenega razvoja, saj so posamezniku dajale moralno in materialno oporo ter možnost lažjega preživetja. Dejstvo pa je, da so s svojimi strogimi pravili sčasoma posamezniku omejevale, če ne že onemogočale, samostojnejše poklicno in s tem tudi ekonomsko uveljavljanje v družbi. Ekonomski interes posameznika je na neki stopnji razvoja prišel v konflikt z bratovščinskimi, zlasti moralnimi interesi. Na eni strani ukinjanje bratovščin s strani države, na drugi strani pa spremembe znotraj samih bratovščin dajo slutiti, da je šel razvoj v smeri propadanja takšnega bratovščinskega delovanja in sčasoma tudi povezovanja. Če samo preletimo nekatera kasnejša bratovščinska pravila oz. statute s konca 19. in začetka 20. stoletja, vidimo, da so bratovščine svojo vlogo močno spremenile. V ospredju je bil le še verski motiv in znotraj pravil ni zaslediti bratovščinskega ekonomskega delovanja.

79 K pogrebu je sodil slovesen spreved z bratovščinskim križem in prapori ter maša.

80 Za umrlim so opravljali pogrebno mašo, sedmino, zadušnice, maše ob dnevu vernih duš itd.

*Esato Inventario degli Mobili, che restano consegnati
dal s: Pietro Beltramini Gastaldo, al suo successor Pron:
Michiel Totto nuovo Gastaldo. 15. Febro. 1764.*

Mobili esistenti nella prima Sala	Nel Camerino ove si dispensa il Pane
L' Insegna del Protettore Sant' Antonio - N: 1	Vna Lampada di Rame Indorata - N: 1
Vn Fano - t. 1	Vna Ceramola - t. 1
Due Fanonzini, che si portano a lettere del Ss: Crocifisso - t. 2	Vn Albol grande - t. 1
Dodici Ferali - t. 12	Panarioli sei - t. 6
Vna Croce d'Otone per le Rogazioni - t. 1	Vna Cassetina inchiodata sul Banco - t. 1
Vna Croce e Penello per li Mofli - t. 1	Nella Capella a basso del Santo
Vn Stendardo con sua Bandiera - t. 1	Due Lampede d'Otone - t. 2
In essa Sala nel Culto delle Cappe	Palme con suoi Vasi - t. 2
Cappe - t. 56	Duc Sacri Conuivi - t. 6
Centuroni per portar l' Insegna del Santo, e Torzie - t. 11	Vna Tovaglia - t. 1
Cingoli Colorati per le Cappe tra vecchi, e nuovi esistenti in Casetta - t. 10	Cofini - t. 2
Vn Vello nero per coprir l' Immagine del Ss: Crocifisso - t. 1	Vna Lampada d'Otone lavorata sopra la Porta del passatizio innanzi l' immagine di M. V. - t. 1
Vn Tape piccolo - t. 1	Due Coltrine di Tella d' Viline per coprir gl' Altari in Chiesa di S: Domenico per l' Altare del Protettore Sant' Antonio
Due Sacri Conuivi Indorati - t. 2	Vna Lampada d'Argo grande - t. 1
Duc Cosini - t. 2	Altra di Rame Indorata grande - t. 1
Vna Tovaglia - t. 1	Li Sacri Conuivi - t. 6
Coperte Kofse per li Fano, e Ferali - t. 10	Tovaglie e suoi Cosini - t. 2
Seconda Sala	Palme con suoi Vasi - t. 6
L' Immagine del Ss: Crocifisso - t. 1	Candelieri d'Otone grandi - t. 6
Vna Lampada di Rame piccola Indorata - t. 1	Detti piccoli - t. 2
Vn Pedestale di Rame lavorato - t. 1	Vna Custodia con la Reliquia del Santo - t. 1
Vn Baluchino, che si espone la Reliquia sopra l' Altare del Santo	In Casa del Gastaldo
Due Sacri Conuivi - t. 2	Vna Croce d'Argento - t. 1
Duc Cosini - t. 2	Vn Fomolo di Stendardo d'Argo - t. 1
Vna Tovaglia - t. 1	Libro de Livelli, & Affitti - t. 1
Nella Cucinetta	Vna Madre Regola - t. 1
Scudolotti di Rame per le Torzie grandi - t. 8	Vna Mazza di Legni Inscerintata con l' Insegna del Santo - t. 1
Vna Tavola di Mogara quadrata - t. 1	
Lampade di Rame Indorate - t. 2	
Candelieri d'Otone - t. 2	
Vn Piro Bilanze per pesar il Pane - t. 1	
Vn Follo, & un Piro Gradelle - t. 2	
Vn Piro Molete, & un Cazza spiumar grande - t. 2	
Vna Stagnada di Rame con copertino - t. 1	
Vna Scaffetta di Tella Turchina - t. 1	
Cere diverse & Tavaglioli - t. 10	
Mantili - t. 6	
N: 40 Pirani di Ferro, diversi Piati, e Bozallette	

Sl. 10: Popis premičnin, ki jih je imela bratovščina svetega Antona opata iz Kopra, 15. februarja 1764 (PAK, 6. IX, a.e. 1451, str. 3).

Fig. 10: Elenco degli mobili di proprietà della Confraternita di S. Antonio Abate di Capodistria del 15 febbraio 1764 (PAK, 6. IX, a.e. 1451, pag. 3).

SVILUPPO DELLE CONFRATERNITE CAPODISTRIANE AL TEMPO
DELLA REPUBBLICA DI VENEZIA, CON PARTICOLARE ACCENTO
A QUELLA DI S. ANTONIO ABATE L'ANACORETA

Zdenka BONIN

Archivio regionale di Capodistria, SI-6000 Koper - Capodistria, Via Gorizia 6

RIASSUNTO

Le confraternite medievali furono indubbiamente una necessità ed un'espressione del loro tempo. A Capodistria ce n'erano in media una ventina. Possiamo affermare quasi con certezza che la maggior parte dei capodistriani faceva parte di almeno una di esse. Erano le promotrici dello sviluppo sociale poiché offrivano al singolo sostegno morale e materiale e maggiori possibilità di sopravvivenza. Con le loro regole, influivano sul modo di vivere e di pensare della gente e contribuivano in gran parte alla diffusione della parola scritta in volgare. Poiché tutti i componenti delle confraternite, ricche o povere che fossero, erano legati dal giuramento di mantenere rapporti umani con i confratelli, esse erano una specie di ponte tra i vari ceti ed in un certo senso riducevano le differenze sociali.

Le usanze e le consuetudini scaturite nel corso dei secoli dall'attività delle confraternite si mantennero a Capodistria sino alla metà degli anni Cinquanta del Novecento. Il ricordo delle pittoresche processioni per le vie di Capodistria è tuttora vivo tra gli anziani capodistriani.

Parole chiave: confraternite, confraternita di S. Antonio abate l'Anacoreta, ordini religiosi, Repubblica veneta, Istria

VIRI IN LITERATURA

BCT. AD - Biblioteca civica "Attilio Hortis" Trieste (BCT), Diplomatski arhiv (AD), a.e. 2 D 28, Mariegola della Confraternita di S. Andrea di Capodistria 1576.

BCT. AD - a.e. 2 D 31, Per li Reverendi Padri delle Scuole Pie direttori del Seminario di Capodistria contro le Scuole della Città e giurisdizione di Pola 1675-1742.

PAK, 6. IX - Pokrajinski arhiv Koper (PAK), Stari koprski občinski arhiv (fond 6), IX. skupina, a.e. 1438, 1440, 1450, 1451, 1453, 1454, 1463, 1466, 1469.

PAK, 6. DSKOA, 22 - Dodatek k Staremu koprskemu občinskemu arhivu (DSKOA), a.e. 22, Seminario Q.

PAK, 6. DSKOA, 42 - a.e. 42 f, Parte presa nel serenissimo Maggior Consiglio in materia de'beni ad pias causas, 1767.

PAK, 12 - fond Inšpektorat domen Koper.

- PAK, 299** - Družinski arhiv Gravisi (fond 299), a.e. 68, Koprski statut iz leta 1668, III. knjiga, 3., 4. in 6. poglavje, str. 71-74.
- PAK, 299** - a.e. 68, Koprski statut iz leta 1668, Terminazione sopra Scuole e Luoghi Pij della Provincia d'Istria dell' ... Bertucci Valier..., 1758.
- PAK, 335** - fond Zbirka listin, a.e. 19, 37, 43, 50.
- ŠAK. KA** - Škofijski arhiv Koper, fond Kapiteljski arhiv Koper, a.e. 222, Statut bratovščine sv. Antona opata.
- ŽAK** - Župnijski arhiv Koper, Župnijski urad, Bratovščinske knjige.
- Agnelli, A. (1975-76):** Recenti studi sulla visita in Istria di Agostino Valier. ATTI, volume VI. Rovigno, Centro di ricerche storiche, 203-211.
- Alisi, A. (1932):** Il Duomo di Capodistria. Roma.
- Benussi, B. (1897):** Nel medioevo. Parenzo, 688.
- Bonin, Z. (2000):** Statut bratovščine svetega Andreja iz Kopra iz leta 1576. Arhivi, XXIII, 2. Ljubljana, Arhivsko društvo Slovenije, 155-160.
- Budicin, M. (1980-81):** La Terminazione Paruta del 1773 sulla "Terra di Pirano". ATTI, volume XI. Rovigno, Centro di ricerche storiche, 363-400.
- Caprin, G. (1992):** L'Istria nobilissima. Trieste, Italo Svevo.
- Darovec, D. (1991):** Oblike zavarovalstva v severni Istri v obdobju Beneške republike. Annales, 1/91. Koper, Zgodovinsko društvo za južno Primorsko – Znanstveno-raziskovalno središče RS Koper, 69-80.
- Darovec, D. (1991):** Oblike zavarovalstva v severni Istri v obdobju Beneške republike. Annales, 2/92. Koper, Zgodovinsko društvo za južno Primorsko – Znanstveno-raziskovalno središče RS Koper, 109-118.
- Darovec, D. (1999):** Odvzemi siromaku, daj bogatašu: Monte di Pietà v Kopru. Acta Histriae, VII. Koper, Zgodovinsko društvo za južno Primorsko – Znanstveno-raziskovalno središče RS Koper, 479-494.
- Dolar, F. M. (1989):** Ob tristoletnici Dizmove bratovščine v Ljubljani 1688/89-1989. Mohorjevo koledar. Ljubljana, 33-34.
- Donado, N. (1580):** Relatione del Nob. Homo Nicolò Donado ritornato di Podestà et Capitano di Capodistria. AMSI, VI (1890), fascicolo 1-2. Parenzo, 85-93.
- Enciclopedia ecclesiastica (1855):** Enciclopedia ecclesiastica. Venezia, 2. del, 904-906.
- Enciclopedia Treccani (1931):** Enciclopedia Italiana di Scienze, lettere ed arti. Milano-Rim, Istituto Giovanni Treccani, 5. del, 125-127.
- Enciklopedija Jugoslavije (1985):** Enciklopedija Jugoslavije. Zagreb, 2. del, 446-449.
- Enciklopedija Slovenije (1987):** Enciklopedija Slovenije. Ljubljana, 1. del, 358.
- Giollo, R. (1969):** San Nazario. Protovescovo e Patrono di Capodistria. Trieste.
- Grande Dizionario Enciclopedico (1958):** Grande Dizionario Enciclopedico. Torino, Unione Tipografico-Editrice Torinese, 3.del, 967.

- Grande Enciclopedia (1987):** Grande Enciclopedia. Novara, Istituto Geografico De Agostini, 6. del, 370.
- Gritti, V. (1762):** 1762, 10 giugno - Relatione del N. H. ser Vincenzo Gritti ritornato di Podestà et Capitanio di Capodistria. AMSI, X (1894), fascicolo 1-2. Parenzo, 100-108.
- Hierarchia Catholica (1968):** Hierarchia Catholica medii et recentioris aevi, volumen III. Patavia.
- Inventario (1935):** Inventario degli oggetti d'arte d'Italia. Provincia di Pola, 36. Roma, Ministero dell'educazione nazionale, 58-59.
- Istarska danica (1984):** Bratovštine. Zanimljiva srednjovjekovna udruženja. Pazin, Juraj Dobrila, 92-98.
- Kandler, P. (1986):** Codice Diplomatico Istriano, I. del. Trieste, 232.
- Kontestabile - Rovis, M. (1998):** Arhivsko gradivo o bratovščinah v Pokrajinskem arhivu Koper, Arhivi, XXI. Ljubljana, 65-66.
- La Provincia (1874-76):** Seminario o Collegio di Capodistria. Capodistria, Tondelli.
- Lavrič, A. (1986):** Vizitacijsko poročilo Agostina Valierja o koprski škofiji iz leta 1579. Ljubljana.
- Luciani, T. (1872):** Prospetto delle scuole laiche dell'Istria e delle loro rendite nel 1741. La Provincia dell'Istria, 18, 21, 23. Capodistria.
- Luglio, V. (2000):** L'antico vescovado giustinopolitano. Tredici secoli di storia attraverso i vescovi e le chiese dell'antica diocesi di Capodistria. Trieste, Ed. Luglio.
- Madonizza, G. (1905):** Di alcuni "attrezzi" delle confraternite di Capodistria. Archeografo Triestino, ser. III, vol. II. Trieste, 362-364.
- Majer, F. (1904):** Inventario dell' Antico archivio municipale di Capodistria. Capodistria, 113-141.
- Monaci, E. (1881):** Antica mariegola istriana. Archivio storico per Trieste, l'Istria e il Trentino, vol. 2°. Trieste, 116-129.
- Morosini, A. (1583):** Relatione del Nob. Homo Ser Alvise Morosini ritornato di Podestà et Capitanio di Capo d'Istria - Presentata nell'Eccellentissimo Collegio a' 17 marzo 1583. AMSI, VI (1890), fascicolo 3-4. Parenzo, 383-400.
- Naldini, P. (1700):** Corografia ecclesiastica o sia descrizione della città e della diocesi di Giustinopoli detto volgarmente Capo d'Istria. Historiae urbium et regionum Italiae rariores, XXXIX. Bologna.
- Paruta, L. (1757):** Autorità del podestà, e capitano di Capodistria, libro I-IV.
- Schauber, V. - Schindler, M. (1995):** Svetniki in godovni zavetniki za vsak dan v letu. Ljubljana.
- Semi, F. (1985):** Un inedito dialettale veneto-istriano trecentesco: La "Mariegola di San Nazario" di Capodistria. Ateneo Veneto, volume 23. Venezia, Bettagno, 34-58.
- Semi, F. (1975):** Capris, Iustinopolis, Capodistria: la storia, la cultura e l'arte. Trieste, Lint.

- Sennio, I. (1910):** La chiesa ed il convento di S. Anna in Capodistria. Capodistria.
- Štoković, V. (1982):** Odnos Venecije prema bratovštinama u Istri od XVI. do XVIII. stoljeća. Problemi sjevernog Jadrana, zvezek 4. Rijeka, JAZU.
- Tempi & cultura (1998):** Di alcuni attrezzi delle confraternite di Capodistria. Tempi & cultura, N° 4. Trieste, IRCI, 57-58.
- Žitko, S. (1994):** Vloga in pomen Collegia dei Nobili v Kopru, Acta Histriae III, Koper, str. 123-132.
- Zorzi, A. (1581):** Relatione del Nobil Homo Alessandro Zorzi, ritornato di Podestà et Capitano di Capodistria. AMSI, VI (1890), fascicolo 1-2. Parenzo, 93-103.